

СУСПІЛЬСТВО НА ВІЙНІ Росія від мобілізації до воєнної соціалізації

ІНСТИТУТ КОНФЛІКТОЛОГІЇ ТА АНАЛІЗУ РОСІЇ

ВЕРЕСЕНЬ
2026

ЗМІСТ

1

Динаміка підтримки масової мобілізації в Росії: 2022–2026 роки

АНАЛІЗ СУСПІЛЬНИХ НАСТРОЇВ У РФ

2

Мобілізаційна агенда в російських інституціях

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ ВОЄННОЇ ПРОПАГАНДИ

3

Еволюція підходів до військового набору: 2022–2026

КІЛЬКІСНІ ПОКАЗНИКИ МОБІЛІЗАЦІЇ

4

Нові методи та підходи до рекрутингу в 2026 році

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ТЕНДЕНЦІЙ

5

Можливі сценарії мобілізації

ОЦІНКА МОЖЛИВОГО РОЗВИТКУ МОБІЛІЗАЦІЇ

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Значні втрати Росії у війні та зниження ефективності набору військовослужбовців за контрактом дедалі більше ставлять під сумнів її здатність забезпечувати потреби фронту в особовому складі без нової масової мобілізації. Дослідження ІКАР розглядає чинні та нові механізми поповнення російської армії, ставлення суспільства до масової мобілізації та її можливих політичних наслідків, а також реалістичність гібридних сценаріїв мобілізації. На основі отриманих даних дослідження оцінює обмеження, з якими стикається Кремль під час ухвалення рішень, і прогнозує заходи, до яких російська влада може вдатися, щоб забезпечити потребу в сотнях тисяч додаткових військовослужбовців.

Основні завдання дослідження:

- Дослідити ставлення населення РФ до проведення нової хвилі примусової мобілізації з урахуванням можливих політичних і соціальних наслідків такого рішення.
- Оцінити реальні можливості Росії щодо забезпечення потреб фронту в особовому складі, зокрема стійкість і обмеження чинних підходів до набору військовослужбовців.
- Виявити та проаналізувати технології, механізми й додаткові можливості набору військовослужбовців, які російська влада розвиває для забезпечення потреб фронту без проведення відкритої масової мобілізації.
- Оцінити здатність Росії реалізовувати гібридні сценарії мобілізації, що поєднують формальні та неформальні механізми набору, адресні мобілізаційні заходи та інші інструменти поповнення особового складу.

Інструменти дослідження:

OchiAI – інструмент моніторингу на основі штучного інтелекту для аналізу російських цифрових медіа в режимі реального часу, зокрема соціальних мереж.

War of Words – інструмент моніторингу на основі штучного інтелекту для аналізу російського телевізійного та відеоконтенту в режимі реального часу.

Цей звіт ґрунтується на багаторічних комплексних соціологічних дослідженнях IKAR у Росії, у межах яких проводилися як кількісні, так і якісні опитування.

Репрезентативні кількісні соціологічні дослідження проводилися як на загальнонаціональному, так і на регіональному рівнях. Методика опитувань – CATI (Computer-Assisted Telephone Interviewing) – передбачає проведення телефонних інтерв'ю з використанням інтерактивної структурованої анкети та спеціалізованого програмного забезпечення для соціологічних досліджень.

Усі загальнонаціональні кількісні опитування у 2022–2026 роках проводилися з використанням однакової вибірки та соціально-демографічних параметрів. Основні запитання анкети повторювалися в усіх десяти хвилях загальнонаціонального дослідження, що дає змогу відстежувати динаміку ставлення росіян до широкого кола питань, пов'язаних із війною та мобілізацією.

Поряд із загальнонаціональними кількісними опитуваннями проводилися регіональні кількісні опитування за тією самою анкетой. Це дає змогу порівнювати загальнонаціональні та регіональні настрої щодо масової мобілізації.

Окрім кількісного підходу, у своїх висновках ми спираємося на якісний метод, зокрема на десятки глибинних інтерв'ю, проведених у великих містах РФ. Глибинне інтерв'ю є якісним методом і, відповідно, не може забезпечити формально репрезентативних даних. Водночас воно дає змогу отримати додаткові інсайти та глибше зрозуміти предмет дослідження завдяки безпосереднім описам і повсякденним інтерпретаціям респондентами значущого для них досвіду.

Дослідження охоплює широкий спектр медіаресурсів, як російських, так і зарубіжних. Зокрема федеральні та регіональні медіа, офіційні публікації органів державної влади, популярні та спеціалізовані видання. Окремим напрямом є збір, систематизація та аналіз статистичних даних із відкритих джерел і профільних установ. Для збору та перевірки інформації використовувалися методи аналізу відкритих джерел (OSINT).

Під час оцінювання інформації враховувалися надійність і походження джерела, дата публікації, повнота та контекст даних, а також можливі політичні, інституційні чи комерційні мотиви. Ключові фактичні твердження та кількісні показники, де це було можливо, перевірялися шляхом зіставлення даних із кількох незалежних джерел.

КЛЮЧОВІ ВИСНОВКИ

Російське суспільство не підтримує нову хвилю масової мобілізації. Це принципова суспільна позиція, яку військово-політичне керівництво Росії не може ігнорувати, ухвалюючи таке рішення. Негативне ставлення до примусової мобілізації сформувалося під час першої хвилі, проведеної восени 2022 року, і закріпилося після неї. Від початку 2024 року частка росіян, які виступають проти нової мобілізації, практично не змінюється і становить близько трьох чвертей населення.

Російська влада також має враховувати дві важливі зміни у суспільних настроях від часу першої хвилі примусового призову до армії. По-перше, **кількість росіян, які підтримують примусову мобілізацію, скоротилася вдвічі** – з 24% на початку 2023 року до 11% у 2026 році. По-друге, відмінності у ставленні до цього питання між різними віковими групами стали менш помітними.

Абсолютна більшість молодих росіян була і залишається проти такого кроку. Водночас старше покоління ще на початку 2023 року значно більше підтримувало масову мобілізацію, тоді цей показник сягав близько 30%. Сьогодні, однак, істотної різниці між молодшими, середніми та старшими віковими групами вже немає: **абсолютна більшість представників усіх вікових груп виступає проти нової хвилі мобілізації**.

На суспільні настрої в Росії загалом і на ставлення до мобілізації зокрема впливають ще два важливі чинники: **відсутність ідеологічного підґрунтя російсько-української війни**, яке поділяла б більшість росіян, а також відсутність чіткого бачення перемоги у цій війні.

Перший чинник не є критичним, коли армія поповнюється за рахунок контрактників, однак у випадку примусової мобілізації він набуває принципового значення. Другий – **відсутність сформульованого державою бачення перемоги**, негативно впливає як на сприйняття мобілізації суспільством, так і на готовність значної кількості громадян укладати військові контракти навіть за високі виплати. Адже відсутність чіткого бачення перемоги відсуває перспективу демобілізації на невизначене майбутнє і, відповідно, підвищує усвідомлений ризик загинути або дістати тяжке поранення. Протягом років повномасштабної війни ці ризики стали дедалі очевиднішими для росіян і більше не сприймаються як віддалені чи малоімовірні, особливо враховуючи те, що більшість росіян мають родичів чи знайомих, які брали участь у війні або загинули в бою.

Російська пропаганда спирається на кілька стратегічних наративів, покликаних виправдати війну та можливість примусової мобілізації. Перший подає війну як боротьбу з фашизмом, а отже, як справедливу й праведну справу. Другий апелює до перемоги у Великій Вітчизняній війні (1941–1945) як до центрального міфу сучасної Росії: участь у нинішній війні змальовується як повторення подвигу дідів і прадідів. Третій наратив представляє російсько-українську війну як конфлікт, який насправді ведеться проти одвічного та екзистенційного противника Росії — колективного Заходу, водночас змальовуючи росіян носіями та захисниками справжніх загальнолюдських цінностей. Зокрема, цей наратив покликаний виправдати затяжний характер війни та необхідність мобілізувати для перемоги всі ресурси Росії, зокрема залучати до війни більшу кількість чоловіків. Нарешті, четвертий наратив зображує учасників війни проти України сучасними героями, проводячи паралелі із радянськими солдатами, які «визволяли Європу».

Російській владі не вдалося сформувати цілісне ідеологічне підґрунтя, здатне забезпечити масову добровільну участь росіян у війні проти України, передусім участь, зумовлену ідеологічними, а не матеріальними мотивами. Навпаки, її дії протягом останніх років сприяли тому, що під час ухвалення рішення про укладення контракту з Міністерством оборони Росії переважають прагматичні, а не ідеологічні мотиви.

У міру того як війна затягувалася, державний апарат був змушений розширити свою діяльність за межі продукування суто провоєнних наративів. У 2025–2026 роках стабільність політичної системи Росії дедалі більше ґрунтувалася на трьох складових: **контролі суспільного невдоволення, обмеженні доступу до альтернативних джерел інформації та формуванні системи мілітаризації суспільства**. Перші дві складові мають переважно реактивний характер і спрямовані на управління суспільством, для якого масова примусова мобілізація є надзвичайним і вкрай небажаним явищем.

Значно важливішою та фундаментальнішою є третя складова – формування всеосяжної системи мілітаризації суспільства. Вона вже охоплює дошкільну, шкільну та вищу освіту в Росії, а її кінцева мета — виховати покоління, для яких і війна, і масова мобілізація сприйматимуться як нормальна і навіть очікувана частина життя.

Російська влада врахувала уроки першої хвилі примусової мобілізації. До осені 2026 року вона значно краще підготовлена до проведення часткової мобілізації, ніж чотири роки тому. Це стосується як правових, так і адміністративних аспектів мобілізації.

Сьогодні Росія має значно ширші можливості для відстеження мобілізаційного ресурсу, зокрема завдяки повнішій інформації про місце проживання, роботи та найближче соціальне оточення військовозобов'язаних. Розширився і спектр обмежувальних заходів, зокрема заборона на виїзд із країни, в тому числі через союзу Білорусь. Порівняно з 2022 роком у разі масової мобілізації значно більша роль і відповідальність буде покладена на роботодавців – як державних, так і приватних. Вони не лише мають повідомляти працівників про мобілізацію, а й забезпечувати їхню явку до військкоматів після отримання повісток. Значно ширшими стали й можливості визначати місцеперебування військовозобов'язаних, що ускладнює ухилення від мобілізації через зміну місця проживання або переїзд до іншого регіону країни.

Наразі **система набору до російської армії за контрактом досягла межі**. Про це свідчать щомісячна кількість укладених контрактів, якість особового складу, що поповнює збройні сили, а також величезна різниця між розмірами регіональних виплат, яка може сягати 1000%. Масове вербування ув'язнених для участі в бойових діях, уперше випробуване ПВК «Вагнер», із 2023 року стало державною політикою. Згодом цю практику поширили на всіх росіян, які мають проблеми із законом, – від етапу розслідування чи навіть простого затримання до винесення судового рішення. Однак і цей підхід не дає змоги суттєво збільшити щомісячну кількість укладених контрактів. Не здатні забезпечити такого зростання й вербування мігрантів, іноземців та росіян, які лише нещодавно отримали громадянство, списання боргів позичальникам, а також тиск на строковиків і резервістів. У 2026 році Міністерству оборони і, особливо, регіональній владі довелося залучати до набору контрактників **роботодавців та рекрутингові агентства**, які працюють за комісійну винагороду. Витрати на останніх зросли в кілька разів – із середніх 358 млн рублів на місяць у 2025 році до 802 млн рублів на місяць у січні–квітні 2026 року.

Ще однією категорією населення, на яку дедалі активніше спрямовують зусилля з вербування, стали російські студенти. Масштаби залучення молодих людей, які не завершили вищу освіту, у 2026 році зросли в рази. Однак цю тенденцію варто розглядати не стільки з погляду кількісних показників, скільки як спробу підвищити якість набраних контрактників. Формально студентів набирають до Військ безпілотних систем, а не до звичайних піхотних підрозділів. Однак окремого контракту Міністерства оборони для студентів не існує, а після його підписання їх зрештою можуть направити служити звичайними штурмовиками. На практиці **залучення студентів як якіснішого мобілізаційного ресурсу** відбувається через поєднання фінансових стимулів, неправдивих обіцянок щодо умов служби та адміністративного примусу. Тенденції останніх місяців свідчать, що вербування саме цієї категорії військовозобов'язаних лише посилюватиметься — незалежно від того, чи розпочнеться масова примусова мобілізація.

ДИНАМІКА ПІДТРИМКИ МАСОВОЇ МОБІЛІЗАЦІЇ В РОСІЇ: 2022–2026 РОКИ

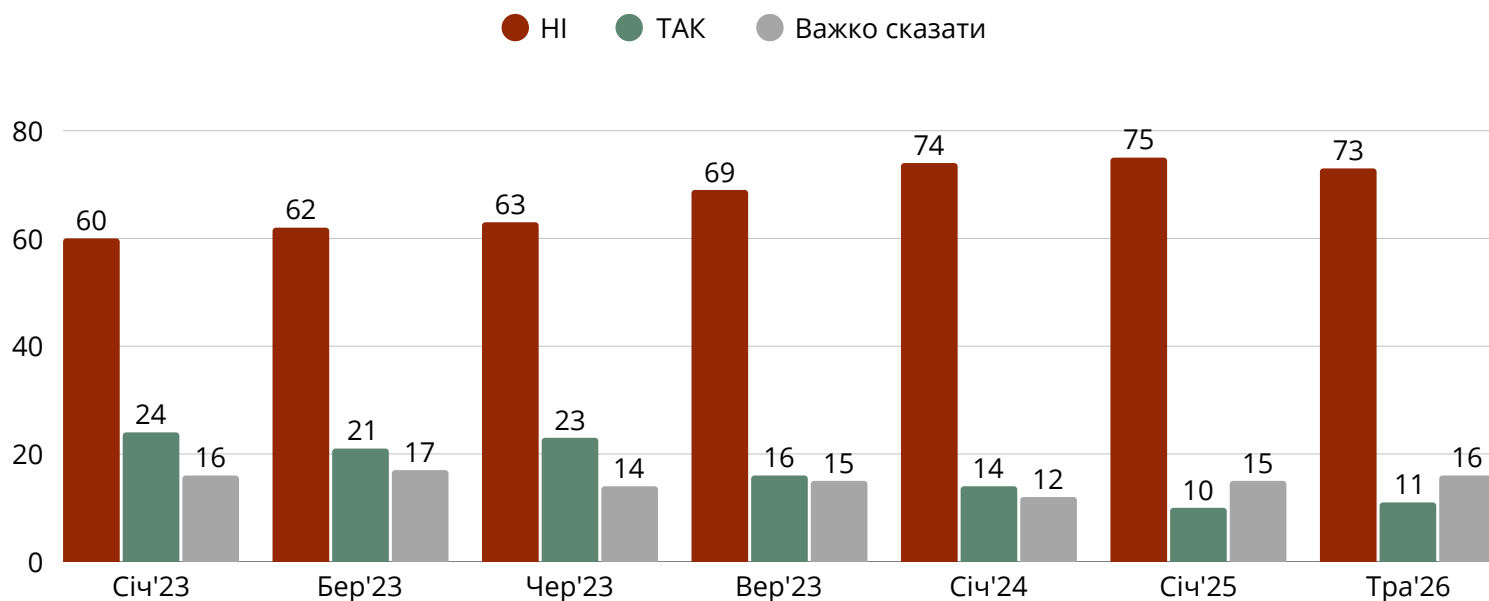
Мобілізація у вересні 2022 року стала важливим переломним моментом у сприйнятті війни російським суспільством. Вперше безпосередні втрати й витрати війни вийшли за межі військовослужбовців, контрактників і добровольців, зачепивши значно ширші верстви населення. Це посилює суспільну тривогу, потребу в інформації та чутливість до соціальних наслідків війни.

Мобілізація також спровокувала одні з найбільших протестів від початку повномасштабного вторгнення. У перші 24 години по всій країні було затримано понад 1 300 осіб. Особливо масштабні протести відбулися в Дагестані, де учасники перекривали дороги та вступали в сутички з поліцією. Водночас посилення державних репресій робило участь у публічних протестах дедалі ризикованішою.

Опитування громадської думки показують, що тема мобілізації залишається особливо чутливою. У 2022–2026 роках частка противників нової хвилі мобілізації стабільно перевищувала рівень, якого можна було б очікувати з огляду на загальну підтримку війни. Особливо сильно неприйняття проявлялося серед молодих респондентів і жителів великих міст. Водночас навіть серед старшого покоління та жителів малих міст і сільської місцевості, груп, які з більшою ймовірністю підтримують владу, – переважна більшість виступала проти нової мобілізації.

Цей досвід показав межі пасивного прийняття війни, коли її втрати та витрати стали більш особистими й безпосередніми. У відповідь влада почала дедалі активніше поєднувати репресивні та превентивні заходи з формуванням суспільного сприйняття війни за допомогою пропаганди, освіти, історичних наративів і героїзації військової служби.

ДИНАМІКА ПІДТРИМКИ МАСОВОЇ МОБІЛІЗАЦІЇ В РОСІЇ: 2022-2026. ЗАГАЛЬНОРОСІЙСЬКІ НАСТРОЇ.

Чи слід проводити нову хвилю часткової мобілізації? — Динаміка ставлення, %

1.1 ЗАГАЛЬНОРОСІЙСЬКІ НАСТРОЇ

Росіяни можуть сприймати війну як політичну необхідність, але переважна більшість не готова платити за неї власним життям.

У росіян сформувалося чітке й стійке ставлення до другої хвилі масової мобілізації. Воно склалося одразу після першої хвилі восени 2022 року й від самого початку було переважно негативним. У наступні роки неприйняття примусової мобілізації лише посилювалося: з 60% у січні 2023 року до 74% у січні 2024 року, після чого цей показник залишався приблизно на тому самому рівні. Водночас частка тих, хто підтримував такий крок, знизилася з 24% у січні 2023 року до 11% у травні 2026 року.

11%

тих, хто підтримує нову хвилю мобілізації у 2026 році, порівняно з 24% у 2023 році

МОБІЛІЗАЦІЙНІ НАСТРОЇ

Таким чином, російська влада добре обізнана з цими стійкими суспільними настроями й упродовж багатьох років сама сприяла їх зміцненню. Це проявляється як у щоденних зведеннях Міністерства оборони Росії та заявах військово-політичного керівництва країни про численні успіхи на полі бою, так і в постійних запевненнях у тому, що російській армії не потрібна нова масова мобілізація, оскільки охочих укласти контракт достатньо для забезпечення її потреб в особовому складі.

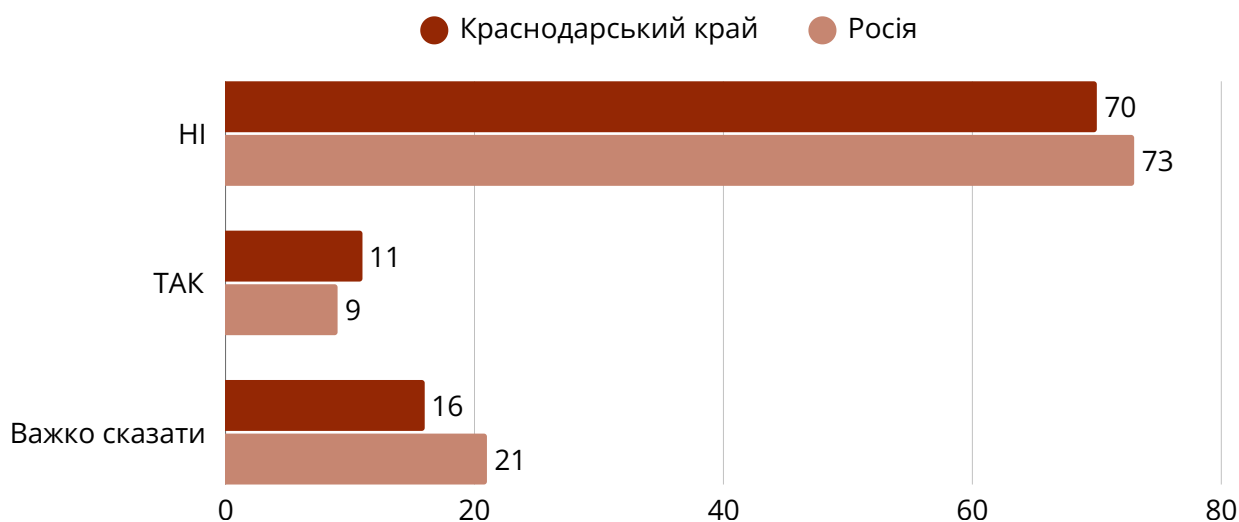
Інакше кажучи, російська пропаганда фактично закріпила уявлення про те, що примусова мобілізація не потрібна, оскільки Росія перемагає. Водночас мобілізація в Україні подається як свідчення її слабкості та неминучої поразки. Якщо Москва оголосить нову примусову мобілізацію, це означатиме визнання того, що ситуація складається не так сприятливо, як стверджує пропаганда, і що Росія зіткнулася з тими самими серйозними проблемами, що й Київ.

Іншим важливим чинником неприйняття мобілізації є нездатність російської пропаганди запропонувати суспільству чітке ідеологічне обґрунтування війни. Від осені 2022 року система поповнення армії переважно спирається не на ідеологічну, а на прагматичну мотивацію: людям пропонують вирушити на війну в обмін на гроші, звільнення з місць позбавлення волі, громадянство, списання боргів та інші винагороди.

Нарешті, на небажання росіян брати участь у війні впливає і їхній власний досвід. Масштаб і тривалість бойових дій призвели до того, що переважна більшість росіян знає когось, хто бере участь у війні, а більшість також знає когось із загиблих. Ба більше, сьогодні у третини росіян є один або кілька родичів, які брали участь у війні, а у 21% – один або кілька родичів, які загинули в ній.

У результаті участь у війні та загибель на фронті не сприймаються росіянами як щось далеке чи абстрактне. Навпаки, вони можуть уявити, що це станеться з ними самими, оскільки бачать безліч подібних прикладів у своєму найближчому оточенні — не кажучи вже про друзів і колег.

Чи слід проводити нову хвилю часткової мобілізації? — Порівняння настроїв у Краснодарському краї та по Росії, %

1.2 РЕГІОНАЛЬНІ НАСТРОЇ: НА ПРИКЛАДІ КРАСНОДАРЬСЬКОГО КРАЮ

Важливо зазначити, що регіональні настрої щодо примусової мобілізації практично не відрізняються від загальноросійських. У Краснодарському краї – одному з регіонів, звідки на війну відправляють найбільше росіян і який, відповідно, зазнав одних із найбільших втрат серед своїх жителів, – 70% виступають проти нової хвилі мобілізації. Підтримують її лише 9%.

Таким чином, провідне місце Краснодарського краю за кількістю жителів, відправлених на російсько-українську війну, не є результатом сильнішої ідеологічної підтримки серед місцевого населення. Навпаки, воно відображає адміністративні заходи, яких вживає регіональна влада.

Та сама закономірність простежується і в інших регіонах – як серед тих, звідки на фронт відправляють велику кількість російських громадян, так і серед тих, звідки вирушає порівняно менше людей.

МОБІЛІЗАЦІЙНІ НАСТРОЇ

1.3 ВІДМІННОСТІ У СПРИЙНЯТТІ МОБІЛІЗАЦІЇ РІЗНИМИ СОЦІАЛЬНИМИ ГРУПАМИ

Щоб зрозуміти ставлення російського суспільства до можливої нової хвилі масової мобілізації, важливо враховувати відмінності між віковими групами та те, як ці настрої змінювалися з часом.

Молодь до 30 років від самого початку виступала проти примусової мобілізації. Понад три чверті молодих росіян її не підтримували. І у 2023 році, і сьогодні явна більшість росіян віком 18–30 років залишається супротивниками нової хвилі масової мобілізації.

Водночас серед росіян середнього та старшого віку ставлення до мобілізації після першої хвилі помітно змінилося. Більшість росіян віком 31–54 роки виступали проти нового примусового набору до армії, однак на початку 2023 року їхня частка становила 61%. На початок 2024 року вона зросла майже до трьох чвертей.

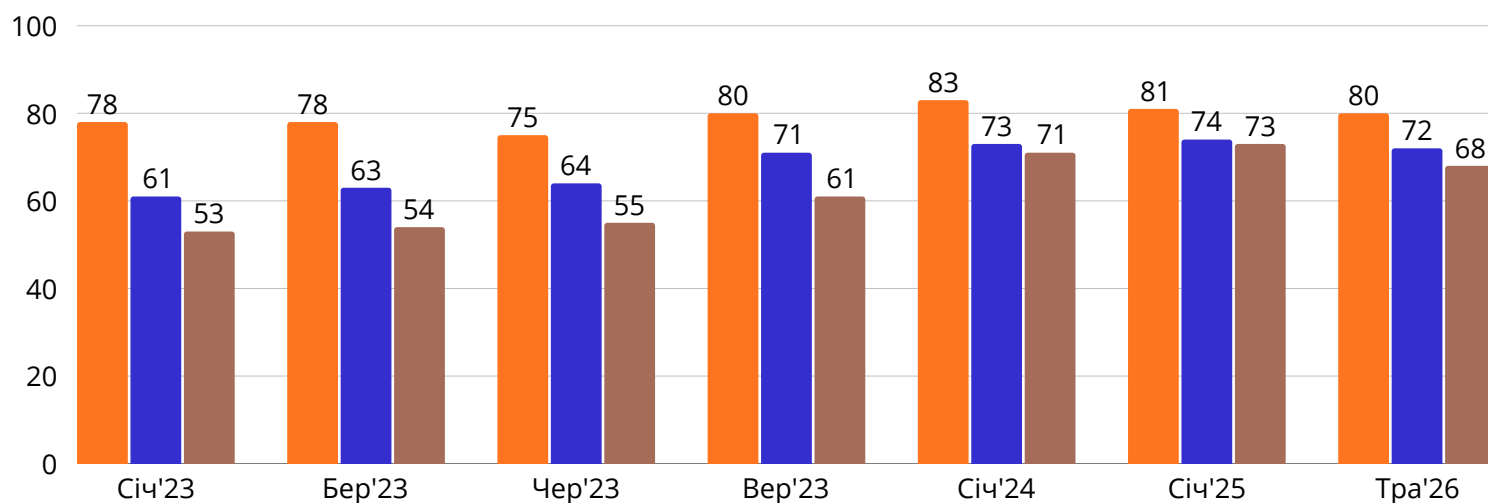
Найсуттєвіші зміни відбулися серед росіян віком понад 55 років. У 2023 році проти мобілізації виступали 53%, водночас саме ця вікова група демонструвала найвищий серед усіх вікових категорій рівень її підтримки. Значною мірою це пояснювалося тим, що мобілізація безпосередньо не загрожувала людям цього віку, а також сильнішим впливом патріотичної риторики та російської пропаганди. Тому особливо важливо зазначити, що до січня 2025 року неприйняття нової мобілізації серед літніх росіян зросло на 20 процентних пунктів порівняно з 2023 роком, досягнувши 73%.

Таким чином, проти нової мобілізації виступає навіть ядро електорату Володимира Путіна — головної політичної фігури, яка стоїть за продовженням війни і, відповідно, несе кінцеву відповідальність за можливу нову мобілізацію.

ДИНАМІКА ПІДТРИМКИ МАСОВОЇ МОБІЛІЗАЦІЇ В РОСІЇ ЗА ВІКОВИМИ ГРУПАМИ: 2022–2026

Чи слід проводити нову хвилю часткової мобілізації? — Динаміка ставлення за віковими групами. Відповідь «Ні», %

● 18–30 років ● 31–54 років ● 55+ років

МОБІЛІЗАЦІЙНІ НАСТРОЇ

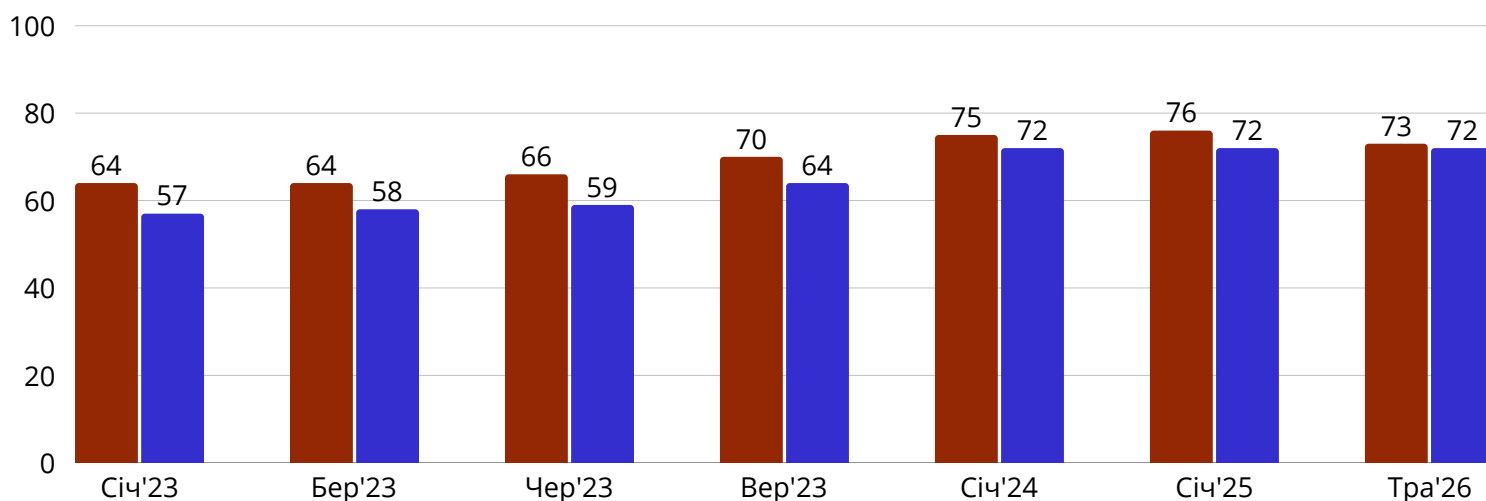
Ще одним важливим чинником, що впливав на ставлення до мобілізації, був тип населеного пункту, в якому проживали люди. На початку 2023 року між жителями великих міст із населенням понад 500 тисяч осіб і жителями невеликих міст із населенням менш як 50 тисяч осіб та сільської місцевості спостерігалися помітні відмінності у ставленні до мобілізації: серед міських жителів неприйняття було вищим, ніж серед жителів сільської місцевості. Ймовірно, це було пов'язано з відмінностями в рівні освіти та доходів. У результаті жителі сіл і невеликих міст стали основною цільовою групою як для мобілізації восени 2022 року, так і для наступних кампаній із залучення на контрактну службу у 2023–2026 роках.

З тих самих причин, а також через високу концентрацію населення у великих містах і більшу активність їхніх жителів у соціальних мережах, у містах із населенням понад 500 тисяч осіб мобілізація проводилася порівняно рідше.

ДИНАМІКА ПІДТРИМКИ МАСОВОЇ МОБІЛІЗАЦІЇ В РОСІЇ ЗА ТИПОМ НАСЕЛЕНОГО ПУНКТУ: 2022-2026

Чи слід проводити нову хвилю часткової мобілізації? — Динаміка ставлення залежно від типу населеного пункту. Відповідь «Ні», %

● Населення до 50 тис. ● Населення понад 500 тис.

МОБІЛІЗАЦІЙНІ НАСТРОЇ

Однак із часом тривалість війни, масштаби набору в невеликих містах і сільській місцевості, а також непропорційно високі втрати серед їхніх жителів поступово скорочували цей розрив. До 2026 року частка противників мобілізації в цих населених пунктах фактично зрівнялася з показником серед міських жителів і становила 72%.

Таким чином, навіть серед таких категорій, як люди старшого віку та жителі невеликих міст і сільської місцевості, які з більшою ймовірністю входять до ядра електорату Володимира Путіна, частка противників нової мобілізації наближається до трьох чвертей. Серед груп, які становлять більшу проблему для влади, молоді та жителів великих міст – рівень неприйняття ще вищий. Водночас саме ці категорії, за логікою, мали б відігравати значно більшу роль у будь-якій новій масовій мобілізації. Чому ж тоді російське військово-політичне керівництво стикається з настільки сильною негативною реакцією на можливу нову мобілізацію?

МОБІЛІЗАЦІЙНІ НАСТРОЇ

Головним чинником, що визначає ставлення суспільства до мобілізації, є те, чи проводиться вона за відсутності очевидних стратегічних успіхів на полі бою. Росіяни бачать, що навіть обмежене просування супроводжується значними втратами особового складу, а не стає очевидним свідченням технологічної переваги чи ефективного військового командування. Інакше кажучи, підтримка мобілізації знижується, коли люди не бачать переконливих ознак перемоги Росії у війні або її швидкого завершення перемогою. Ситуація була іншою на початку 2025 року, коли багато росіян очікували швидкого завершення активної фази війни, оскільки вважали, що Дональд Трамп зможе домовитися з Володимиром Путіним. У цей період кількість людей, які добровільно укладали військові контракти, тимчасово зросла.

Це також вказує на іншу проблему у сприйнятті росіянами можливої масової мобілізації – відсутність зрозумілого терміну завершення військової служби. Росіяни бачать, що мобілізовані у 2022 році досі воюють, гинуть або зазнають тяжких поранень, після яких повертаються до цивільного життя. Дезертирство залишається ще одним варіантом, однак за нього можна отримати тривалий термін позбавлення волі. На початку президентського терміну Дональда Трампа частина росіян укладала контракти, оскільки очікувала швидкого завершення війни й вважала ризик загинути або провести в армії кілька років відносно невеликим.

МОБІЛІЗАЦІЙНІ НАСТРОЇ

Зрештою, росіяни взагалі не мають чіткого уявлення про перемогу. Це прямо визнають Z-активісти та військові блогери, а також опосередковано підтверджують чиновники й пропагандисти, коли на пряме запитання – що таке перемога Росії? – посилаються на невизначені «цілі СВО» й те, що «окреслив наш президент». Відповідно, це посилює невизначеність, ускладнює можливість довгострокового планування та загалом підвищує суспільну тривожність. Адже якщо немає образу перемоги й кінцевих цілей війни, це означає, що вона триватиме невизначено довго, розширюватиметься не лише в часі, а й географічно, а також вимагатиме дедалі більше ресурсів.

Мобілізація в таких умовах є визнанням владою того, що обмежений характер «СВО» давно завершився і по суті війна більше не має жодних меж – ні часових, ні просторових. Це також є визнанням того, що влада не має ані ретельно розробленого плану війни, ані компетентного командування, здатного досягати успіху завдяки професіоналізму, а не простому витрачання особового складу на полі бою.

МОБІЛІЗАЦІЙНІ НАСТРОЇ

1.4 МОБІЛІЗАЦІЯ 2022 РОКУ ЯК ПЕРЕЛОМНИЙ МОМЕНТ У СУСПІЛЬНИХ НАСТРОЯХ У РОСІЇ

Мобілізація у вересні 2022 року стала одним із найчутливіших для російського суспільства рішень за весь час війни. До цього основну частину її прямих втрат і витрат несли військовослужбовці, контрактники та добровольці.

Після оголошення мобілізації перспектива безпосередньої участі в бойових діях стала стосуватися значно ширших верств населення. Зросли суспільна тривожність і потреба в інформації, посилилася готовність до протестів, а особиста участь у війні стала значно важливішою проблемою, ніж у перші місяці повномасштабного вторгнення.

Протести після оголошення мобілізації у вересні 2022 року створили важливий політичний прецедент. У перші 24 години по всій країні було затримано понад 1 300 осіб. До 10 жовтня кількість затримань подвоїлася. Одні з наймасштабніших протестів відбулися в Дагестані, де тривога через призов переросла в масові демонстрації, перекриття доріг і сутички з поліцією. Протести призвели до нових затримань і кримінальних справ.

Демонстрації відбувалися в умовах жорсткого тиску з боку держави. До вересня 2022 року влада різко обмежила можливості для публічного антивоєнного протесту. Затримання, адміністративні справи та загроза кримінального переслідування робили участь навіть у мирних акціях ризикованішою. У наступні роки влада дедалі активніше використовувала превентивні заходи для збереження контролю.

Мобілізація 2022 року показала, наскільки чутливим залишається ставлення суспільства до війни, коли її соціальні втрати стають безпосередніми. На цьому тлі особливо важливими стали зусилля з формування певного сприйняття конфлікту. До них належать історичні наративи, система освіти, героїзація військової служби та обмеження альтернативних поглядів. У сукупності ці заходи створюють середовище, в якому воєнна пропаганда дедалі більше діє через соціалізацію та повсякденні військові практики.

МОБІЛІЗАЦІЙНА АГЕНДА В РОСІЙСЬКИХ ІНСТИТУЦІЯХ

Після лютого 2022 року система патріотичного виховання в Росії дедалі тісніше пов'язувалася з офіційною інтерпретацією війни проти України. Уже наявні практики, наприклад кадетських та козацьких класів, «уроки мужності», військово-спортивні заходи, пам'ятні акції та символіка Великої Вітчизняної війни – отримали нове політичне наповнення. Війну безпосередньо пов'язали з темами «денацифікації», захисту Донбасу, протистояння НАТО та історичної спадкоємності з перемогою 1945 року.

До 2025–2026 років воєнна тематика була включена практично в усі рівні соціалізації – від дитячих садків і шкіл до молодіжних організацій, підручників і державних програм. «Розмови про важливе», зустрічі з військовослужбовцями, діяльність «Юнармії», тематичні кампанії та єдина серія державних підручників створюють стійке середовище, у якому офіційні наративи про війну регулярно відтворюються. У результаті підтримка армії, героїзація військової служби та державна інтерпретація конфлікту поступово закріплюються як елементи нормативної патріотичної поведінки.

В основі цієї системи лежить кілька взаємопов'язаних наративів: сучасна армія продовжує «подвиги дідів»; українська держава описується через тему «нацизму»; війна трактується як протистояння Росії з НАТО та «колективним Заходом»; військовослужбовець стає однією з центральних постатей суспільного героїзму. Разом ці конструкції формують спрощену та емоційно стійку картину світу, у якій війна постає як оборонна та історично виправдана, а підтримка армії пов'язується з патріотизмом і громадянською лояльністю.

МІЛІТАРІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА

2.1 ВІД ВОЄННОЇ ПРОПАГАНДИ ДО ВОЄННО-ПАТРІОТИЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Після лютого 2022 року російська пропаганда дедалі активніше використовувала наявну систему патріотичного виховання. До неї вже входили кадетські та козацькі класи, «уроки мужності», військово-спортивні ігри, пам'ятні заходи та символіка, пов'язана з Другою світовою війною.

Головна зміна стосувалася їхнього політичного змісту. Практики, раніше орієнтовані на історичну пам'ять і формування спільної патріотичної свідомості, стали безпосередньо пов'язуватися з війною, що триває. В офіційній риторичі дедалі частіше використовувалися такі аргументи, як «денацифікація», захист Донбасу та протистояння НАТО.

Згодом війна поступово увійшла до шкільних програм, державних підручників, програми «Розмови про важливе», зустрічей із військовослужбовцями та масштабних кампаній на підтримку збройних сил. Через ці канали система освіти формує базові уявлення про те, що є нормою, що вважається героїзмом і патріотизмом, хто є ворогом і які форми громадянської поведінки є прийнятними.

До 2025–2026 років цей процес дійшов і до дошкільної освіти.

Так, у дитячому садку № 238 у Ростові-на-Дону працівники вивели дітей на прогулянку за температури -13°C , щоб записати звернення до Апті Алаудінова, командира чеченського спецпідрозділу «Ахмат».

МІЛІТАРІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА

Діти цього віку практично не здатні критично оцінювати причини чи наслідки війни. Натомість вони засвоюють просту нормативну модель: військовий – герой, підтримувати військовослужбовця – правильно, а участь у колективних акціях на його підтримку є соціальною нормою.

Тому вже недостатньо говорити лише про пропаганду, що супроводжує повномасштабне вторгнення Росії в Україну. У ході конфлікту сформувався більш довготривалий процес — **мілітаризація соціалізації**. Воєнна тематика дедалі сильніше впливає на те, як діти та молодь сприймають патріотизм, героїзм і нормальну громадянську поведінку.

Однак окремі пропагандистські кампанії не можуть самостійно підтримувати цю модель. Вона залежить від безперервної інституційної системи, яка охоплює людей на різних етапах соціалізації – від дошкільної та шкільної освіти до молодіжних організацій і суспільного життя загалом.

МІЛІТАРІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА

2.2 ІНФРАСТРУКТУРА ПОШИРЕННЯ: ВКЛЮЧЕННЯ ВІЙНИ В ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ

Перехід від короткострокових пропагандистських кампаній до довгострокової інституціоналізованої соціалізації став можливим завдяки тому, що школи та молодіжні організації включили воєнну тематику в повсякденну діяльність. Система діє через численні канали, зокрема дошкільні заклади, школи, підручники, офіційні церемонії, молодіжні організації та пам'ятні заходи.

На рівні дошкільної освіти діти пишуть листи та звернення до військовослужбовців, виготовляють подарунки, збирають допомогу та беруть участь у тематичних заходах. Лише у 2024 році в дитячих садках відбулося близько 19 000 заходів, безпосередньо пов'язаних із війною та «спеціальною військовою операцією».

У школах використовується значно ширший набір практик. Із вересня 2022 року регулярно проводяться заняття «Розмови про важливе». На них поєднуються теми патріотизму, служіння державі, історичної пам'яті, Другої світової війни та історій про російських військовослужбовців, які беруть участь у нинішній війні. Водночас важлива не лише сама тематика, а й її регулярне повторення.

«Юнармія», кадетські та козацькі класи, зустрічі з учасниками війни та військово-патріотичні заходи створюють ще один рівень впливу. Діти знову й знову стикаються з тими самими символами, наративами та практиками. З часом це повторення перетворює політичні повідомлення на частину повсякденної норми.

Уроки історії є ще одним важливим каналом. Шкільні підручники системно викладають офіційну російську версію російсько-української війни. У новому підручнику історії для 11-го класу, запровадженому у 2023 році, є розділи про «український неонацизм» та офіційну російську інтерпретацію війни.

МІЛІТАРІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА

У 2023–2024 роках офіційна державна версія війни проти України була представлена переважно в підручниках для старших класів. Із наступного навчального року було випущено єдину серію державних підручників історії для 5–11 класів, а шкільні програми стали приділяти більше уваги історії Росії. Із початком 2026 навчального року цей підхід поширюється на всю загальну освіту.

Це не означає, що кожен розділ підручника є воєнною пропагандою. Ключове значення має сам механізм стандартизації. Він дає державі більший контроль над версією історії, яку викладають у школах. Президентська бібліотека називає нові підручники частиною державної освітньої політики «в умовах інформаційної війни».

Воєнна тематика дедалі активніше проникає і у вищу освіту. У серпні 2026 року Російський державний соціальний університет включив «Основи військової підготовки» та «Герої нашого часу – Війська безпілотних систем» до обов’язкової програми для студентів першого курсу медичних спеціальностей. Це відображає розширення воєнної тематики за межі шкіл, зокрема й до університетів, де навчальні дисципліни дедалі частіше перетинаються з профорієнтацією та набором на службу.

Ще одним кроком стало розширення патріотичного виховання за межі окремих освітніх програм. У жовтні 2025 року уряд Росії затвердив комплекс заходів із патріотичного та духовно-морального виховання молоді до 2028 року. У його реалізації беруть участь Міністерство освіти, Міністерство науки і вищої освіти, Міністерство оборони, Росгвардія, Міністерство внутрішніх справ, Федеральна служба безпеки, Росмолодь та інші державні органи. План також передбачає **статистичний моніторинг патріотичного виховання**.

Додатковий рівень створює Стратегія державної національної політики до 2036 року, затверджена в листопаді 2025 року. Вона визначає формування громадянської ідентичності та патріотизму в дітей і молоді як окреме державне завдання впродовж усього освітнього процесу.

Однак сама інфраструктура не визначає зміст цієї політики. Щоб система працювала послідовно, їй також потрібен спільний набір уявлень про те, хто є ворогом, як пояснювати війну і кого представляти героєм.

МІЛІТАРІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА

2.3 ЧОТИРИ БАЗОВІ НАРАТИВИ: ПОЯСНЕННЯ ВІЙНИ ЧЕРЕЗ ПРОСТУ КАРТИНУ СВІТУ

Змістове ядро російської воєнної пропаганди після 2022 року можна звести до чотирьох взаємопов'язаних наративів. Їхня сила полягає не у складності аргументації, а у здатності об'єднувати різні події в єдину й емоційно зрозумілу картину світу.

Перший наратив ґрунтується на ідеї **«ми повторюємо подвиг дідів»**. Сучасного російського військовослужбовця вписують в історичну лінію з бійцем Червоної армії, а нинішня війна отримує частину морального авторитету перемоги 1945 року.

Другий наратив ґрунтується на тезі **«владу в Україні захопили нацисти»**. Наявність в Україні ультраправих організацій у цій логіці переноситься на характеристику держави та політичної системи загалом.

Третій наратив визначає війну як **протистояння Росії з НАТО та «колективним Заходом»**. Він спирається на реальний факт масштабної західної підтримки України, але розширює його до ширшої конструкції про фактичну війну Росії з усім західним блоком. Такий підхід водночас пояснює тривалість конфлікту, масштаб витрат і неможливість швидкої перемоги.

МІЛІТАРІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА

Четвертий наратив представляє **військовослужбовця як головного сучасного героя**. Чинні військові та ветерани війни беруть участь в офіційних церемоніях, шкільних заходах і пам'ятних акціях, формуючи образ служіння державі як суспільно схвалюваної моделі поведінки.

Разом ці тези утворюють єдину систему уявлень, у якій Росія знову протистоїть історичному ворогу, війна постає як оборонна, армія продовжує справу попередніх поколінь, а підтримка військовослужбовців пов'язується з патріотизмом.

Емоційна стійкість цієї конструкції значною мірою забезпечується зверненням до пам'яті про Велику Вітчизняну війну, яка посідає центральне місце в російській історичній політиці та політичному міфі.

МІЛІТАРІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА

2.4 ВЕЛИКА ВІТЧИЗНЯНА ВІЙНА ЯК ГОЛОВНИЙ МЕХАНІЗМ ЛЕГІТИМІЗАЦІЇ

Пам'ять про Велику Вітчизняну війну посідає центральне місце в російській моделі легітимізації сучасного конфлікту. Її політична та пропагандистська ефективність визначається винятковим моральним статусом перемоги над нацизмом. Тому перенесення категорій 1941–1945 років на сучасність дає змогу представити нинішній конфлікт через уже знайому й морально однозначну схему.

Цей механізм було позначено 24 лютого 2022 року через заявлену мету «денацифікації» України. Сам термін пов'язує сучасну війну з історичними образами – нацистський противник, захист держави, моральний обов'язок чинити опір і військовослужбовець як спадкоємець покоління переможців.

Пропагандистська функція полягає не у створенні самої пам'яті про Другу світову війну, а в перенесенні її моральних оцінок на сучасну війну та представленні двох суттєво різних конфліктів як морально пов'язаних. Історична складність зводиться до простої та емоційно зрозумілої схеми, у якій зовнішній ворог становить загрозу існуванню країни, боротьба з ним вимагає героїзму й жертв, а закономірним результатом стає перемога.

Цю схему доповнює наратив про постійну загрозу із Заходу. Сучасне протистояння подається як продовження історичної боротьби Росії із зовнішнім тиском. Водночас із поля зору зникають факти, які погано узгоджуються з такою конструкцією, зокрема союз СРСР із Великою Британією та США під час Другої світової війни, а також союз із нацистською Німеччиною.

МІЛІТАРІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА

Після 2022 року аналогічна логіка дедалі помітніше вбудовується в риторику 9 травня. День Перемоги зберігає меморіальну функцію, але водночас надає нинішній війні моральний капітал перемоги 1945 року.

Таким чином, історична пам'ять стає мостом між минулим і сьогоденням. Однак для довгострокової стійкості цієї системи недостатньо лише пояснити війну. Наступний етап полягає в тому, щоб зробити військову службу та участь в оборонній сфері престижним й суспільно схвалюваним життєвим вибором.

МІЛІТАРІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА

2.5 ВІД СИМВОЛІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДО ВОЄННОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА РЕКРУТИНГУ

Якщо історичний наратив пояснює, чому війну слід сприймати як справедливу, наступний рівень формує уявлення про те, яке місце громадянин має посідати в цій картині світу. Тому воєнна соціалізація поступово виходить за межі символічної підтримки військовослужбовців.

В освітньому середовищі розширюється знайомство з військовою технікою та військово-прикладними дисциплінами, діють «Юнармія», кадетські та козацькі структури, проводяться військово-спортивні заходи. Учасники нинішньої війни зустрічаються зі школярами, а в окремих випадках беруть участь у роботі освітніх закладів.

У результаті історична пам'ять пов'язується з патріотизмом, патріотизм – з образом військовослужбовця як героя, а героїзація армії доповнюється практичним знайомством із військовою сферою. Зрештою, військова служба починає сприйматися не як виняткова діяльність, пов'язана з війною, а як суспільно схвалювана та престижна форма служіння державі.

Для дорослих ця сама система отримує матеріальне продовження. Після мобілізації 2022 року регіони суттєво збільшили виплати за укладання контрактів. У публічній рекламі одночасно присутні фінансові та моральні стимули. Грошові виплати, соціальні гарантії та пільги доповнюються закликами захищати Батьківщину, бути героєм і наслідувати приклад попередніх поколінь.

Так формується двокомпонентна модель рекрутингу. Економічний стимул робить службу привабливішою, а ідеологічний наратив надає матеріальному рішення морального сенсу. Один механізм відповідає на запитання «що я отримаю», інший — «чому мій вибір заслуговує на повагу».

Довгострокова стійкість такої системи залежить ще від однієї умови. Окрім відтворення бажаної картини світу, необхідно контролювати реакцію на її суперечності, зокрема неправомірну мобілізацію, втрати, суспільну тривогу та альтернативні інтерпретації війни. На цьому рівні пропаганда тісно пов'язується з репресіями та інформаційним контролем.

МІЛІТАРІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА

2.6 ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ: УПРАВЛІННЯ НЕВДОВОЛЕННЯМ, РЕПРЕСІЇ ТА ЦЕНЗУРА

У міру затягування війни система перестала обмежуватися лише формуванням провоєнних смислів. До 2026 року її стійкість дедалі більше забезпечується поєднанням трьох елементів: **воєнної соціалізації підростаючого покоління, контрольованого суспільного невдоволення та обмеження доступу до альтернативної інформації.**

Мобілізація у вересні 2022 року показала вразливість цієї конструкції. Поки війна залишалася відносно далекою від повсякденного життя, значна частина суспільства могла зберігати політичну пасивність. Коли її втрати безпосередньо торкнулися сімей, різко зросли тривожність, попит на альтернативну інформацію та готовність до колективних дій.

Відповідь влади поєднувала репресії з управлінням інтерпретацією невдоволення. У Дагестані регіональна влада пов'язувала масові протести із зовнішніми силами, що давало змогу представляти внутрішній соціальний конфлікт як частину зовнішньої загрози. Водночас через Загальноросійський народний фронт (ЗНФ) створювалися канали для оскарження окремих рішень щодо мобілізації, не ставлячи під сумнів саме рішення про її проведення.

МІЛІТАРІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА

Цю модель доповнила інформаційна цензура. Уже в лютому–березні 2022 року ЗМІ зобов'язали орієнтуватися на офіційні джерела під час висвітлення війни, було запроваджено норми про «дискредитацію» збройних сил РФ і «завідомо неправдиву інформацію», розпочалися масштабні блокування незалежних медіа.

Згодом спроби контролю поширилися на весь інформаційний ланцюжок: цифрові платформи, VPN, фінансування незалежних медіаресурсів та окремі форми пошуку заборонених матеріалів. Сформувався стійкий ефект самоцензури, коли журналіст або громадянин заздалегідь обмежує власні публікації чи обговорення, оцінюючи потенційні юридичні ризики.

У результаті формується асиметрична система, у якій державний наратив має розгалужену інфраструктуру відтворення, тоді як альтернативний дискурс стикається з юридичними, технічними та професійними бар'єрами. Тому підсумкова модель є вже не просто пропагандою війни, а поєднанням мілітаризованої соціалізації, контрольованого невдоволення та превентивного інформаційного контролю. Її завдання не обов'язково полягає в повному усуненні незгоди, радше – у зниженні ймовірності того, що індивідуальне невдоволення перетвориться на стійку альтернативну інтерпретацію та колективну дію.

ЕВОЛЮЦІЯ ПІДХОДІВ ДО ВІЙСЬКОВОГО НАБОРУ: 2022-2026

Після виявлених під час часткової мобілізації 2022 року проблем Росія перейшла до більш централізованої та цифровізованої системи військового набору. Єдиний реєстр військовозобов'язаних, електронні повістки, автоматичні обмеження, міжвідомчий обмін даними та постійне оновлення інформації спростили виявлення, оповіщення та обмеження прав осіб, які перебувають на військовому обліку. До 2026 року ці заходи підвищили адміністративну готовність держави до вибіркової мобілізації, але самі по собі не обов'язково свідчать про підготовку нової масової мобілізації.

Водночас Росія розширила альтернативні джерела поповнення особового складу, щоб уникнути нової політично помітної мобілізаційної кампанії. Вербування ув'язнених перейшло від «Вагнера» до Міністерства оборони та було закріплене в законодавстві, а постійний набір на контрактну службу спирався на федеральні й регіональні виплати, списання боргів, пільги та посередників. Різне зростання регіональних виплат за укладання контракту до 2026 року свідчило про те, що залучення нових військовослужбовців ставало дедалі дорожчим.

Наприкінці 2025 року та у 2026 році одних фінансових стимулів, імовірно, стало недостатньо. Кількість укладених контрактів знижувалася попри зростання виплат, а влада дедалі частіше використовувала адміністративні механізми для залучення ув'язнених, боржників, мігрантів, студентів, колишніх строковиків та інших вразливих груп. Таким чином, набір змістився до змішаної моделі, що поєднує фінансові стимули, розширення мережі вербування та адресний тиск, тоді як високі втрати на фронті ставили під сумнів здатність такої системи забезпечувати достатній чистий приріст особового складу.

МОБІЛІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ

3.1 ДОСВІД МОБІЛІЗАЦІЇ 2022 РОКУ ТА НОВА АДМІНІСТРАТИВНА МОДЕЛЬ КОМПЛЕКТУВАННЯ

Досвід часткової мобілізації 2022 року виявив серйозні проблеми російської системи військового обліку. Прискорений призов супроводжувався повідомленнями про застарілі дані, помилкові повістки та мобілізацію людей, які не відповідали встановленим критеріям. Публічне оголошення мобілізації також спонукало значну кількість чоловіків призовного віку залишити Росію.

Після 2022 року влада зосередилася на актуалізації даних військового обліку, їхній інтеграції між державними відомствами та зменшенні залежності військкоматів від паперових документів і особистої явки громадян.

Перша масштабна зміна відбулася після ухвалення Федерального закону № 127-ФЗ від 14 квітня 2023 року. Закон створив правову основу для **Єдиного реєстру військовозобов'язаних і Реєстру повісток**.

Відповідно до закону, дані військового обліку формуються автоматично на основі державних баз даних та інформації, яку надають державні органи, організації та громадяни. Постанова уряду № 506 від квітня 2024 року визначила технічну архітектуру системи, а також запровадила електронні повістки, облік їхнього статусу та автоматичне застосування окремих тимчасових обмежень. Якщо повістку не вдається вручити в інший передбачений законом спосіб, система вважає її врученою через сім днів після розміщення в Реєстрі повісток. Якщо людина без поважної причини не з'являється, через 20 днів можуть застосовуватися додаткові обмеження, зокрема щодо операцій із нерухомістю, реєстрації транспортних засобів, керування автомобілем та отримання кредитів. Таким чином, адміністративний тиск дедалі тісніше пов'язується з цифровим статусом людини.

Другий напрям — **постійне оновлення даних**. Роботодавці зобов'язані протягом п'яти днів повідомляти про прийняття на роботу або звільнення працівників, які перебувають на військовому обліку. Державні бази також можуть оновлювати відомості без необхідності попередньої явки громадянина. Це зменшує ймовірність ситуації, яка спостерігалася у 2022 році, коли фактичне місце роботи або проживання людини не відповідало даним військкомату.

МОБІЛІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ

Окремі положення посилили обмін інформацією з Міністерством внутрішніх справ щодо громадян, які нещодавно отримали російське громадянство. Це скорочує період між набуттям громадянства та включенням людини до системи військового обліку.

Третьою зміною стало **розширення інфраструктури цілорічного призову**. Федеральний закон № 412-ФЗ передбачає, що з 1 січня 2026 року призов громадян, які не перебувають у запасі, проводитиметься протягом усього року – з 1 січня до 31 грудня. Водночас для більшості призовників направлення до місця служби, як і раніше, здійснюватиметься у два періоди протягом року. Реформа стосується строкової служби, а не мобілізації, однак дає змогу призовним комісіям та пов'язаним із ними адміністративним процедурам працювати безперервно.

Наступним кроком стала пропозиція запровадити адміністративну відповідальність за невиконання відповідних рішень глав регіонів або оперативних штабів. Законопроект № 1322096-8, внесений до Державної думи в серпні 2026 року, передбачає штрафи до 1 млн рублів для юридичних осіб, а також відповідальність для громадян і посадових осіб. Хоча він не запроваджує окремого правопорушення за ухилення від мобілізації чи порушення правил військового обліку, він додає ще один механізм примусу до загальної системи регулювання мобілізаційних заходів. Його практичне застосування залежатиме від правових підстав і змісту конкретних рішень. Станом на 22 серпня 2026 року законопроект перебував на розгляді.

Також розвивається **цифрова інфраструктура контролю за міграцією**. Вона охоплює біометричні інструменти та експериментальний моніторинг геолокації окремих іноземних громадян. Держава створювала цю систему не як механізм мобілізації, однак вона може підвищити вразливість мігрантів до вербування та адміністративного тиску.

З 1 вересня 2025 року в Москві та Московській області діє експеримент із додаткової цифрової реєстрації окремих категорій іноземних громадян відповідно до Федерального закону № 121-ФЗ. Програма розрахована до вересня 2029 року.

МОБІЛІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ

Учасники експерименту використовують спеціальний мобільний застосунок, повідомляють інформацію про своє фактичне місцезнаходження та дають згоду на обробку даних, які можуть включати відомості про мобільний пристрій і геолокацію. Тривалі перерви в передаванні даних про місцезнаходження можуть вплинути на міграційний статус учасника відповідно до закону.

Логічним продовженням цієї моделі стає інфраструктура, здатна об'єднати цифрову ідентичність людини, використовуваний нею пристрій і дані державних інформаційних систем у межах єдиного адміністративного механізму.

У червні 2026 року влада ухвалила закон про створення **державного реєстру IMEI** для унікальних ідентифікаторів мобільних пристроїв. Система передбачає передавання відповідних даних операторами зв'язку та уповноваженими органами, а також фіксацію зв'язків між конкретними пристроями та SIM-картками, які в них використовуються.

Водночас влада розширює **інтеграцію цифрових сервісів із державними інформаційними системами**. Наприклад, політика конфіденційності МАХ передбачає обробку технічних даних, які в деяких випадках можуть включати місцезнаходження пристрою. Сам сервіс також інтегрований із низкою державних цифрових функцій.

На практиці держава створює систему, яка дає змогу ідентифікувати людину за персональними даними, пов'язати її з мобільним пристроєм, потенційно визначати її місцезнаходження цифровими засобами та зіставляти ці дані з інформацією в державних базах даних.

Таким чином, у 2023–2026 роках російська влада суттєво підвищила адміністративну готовність до проведення вибіркового мобілізаційних заходів. Ці зміни не свідчать про плани влади провести нову хвилю масової мобілізації. Однак вони показують, як система була адаптована після 2022 року. Цифровий військовий облік та електронні повістки, міжвідомчий обмін даними й автоматичні обмеження скорочують час, необхідний для виявлення військовозобов'язаних, їхнього оповіщення, обмеження можливості виїзду з країни та взаємодії з військкоматами.

МОБІЛІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ

3.2 УВ'ЯЗНЕНІ ЯК РЕЗЕРВ ОСОБОВОГО СКЛАДУ: ВІД «ВАГНЕРА» ДО ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ

Починаючи з 2023 року російська держава поступово перевела вербування ув'язнених для участі у війні з виняткової та значною мірою непрозорої системи «Вагнера» до формального механізму під контролем Міністерства оборони. Цей канал давав змогу підтримувати чисельність військ без нової масштабної публічної мобілізації, а також розширити коло осіб, які мають право укладати військові контракти.

«Вагнер» почав масово вербувати ув'язнених у виправних колоніях у 2022 році. Вербувальники пропонували ув'язненим участь у бойових діях в обмін на можливість індивідуального помилювання президентом після завершення встановленого строку служби.

Згодом, коли в лютому 2023 року «Вагнер» припинив вербування ув'язнених, цю функцію перебрало на себе Міністерство оборони. У червні Федеральний закон № 269-ФЗ дозволив особам із судимістю укладати військові контракти, за винятком засуджених за певні групи злочинів. Закон також створив спеціальну систему військового обліку для осіб, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі. Пов'язаний із ним закон № 270-ФЗ прив'язав остаточне звільнення та погашення судимості до таких умов, як отримання державної нагороди або звільнення зі служби на передбачених законом підставах. Таким чином, держава включила вербування ув'язнених до системи комплектування збройних сил.

МОБІЛІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ

З лютого по вересень 2023 року Міністерство оборони направляло більшість засуджених новобранців до підрозділів, відомих як «Шторм Z». Їх часто зараховували на підставі «письмової згоди» або інших домовленостей із міністерством, а не за стандартними військовими контрактами.

Восени 2023 року система перейшла до нової моделі, відомої як «Шторм V». За попереднім порядком головними стимулами були президентське помилування та повернення додому приблизно після шести місяців служби. Однак, за новою моделлю новобранці офіційно ставали контрактниками й більше не отримували гарантованого помилування після короткого строку служби.

Оскільки указ про часткову мобілізацію продовжував діяти, строк контракту фактично виходив за межі початкового періоду. Таким чином служба могла тривати до настання передбаченої законом підстави для звільнення. Це зробило нову пропозицію значно менш привабливою для ув'язнених.

У 2024 році держава закріпила цей тимчасовий механізм у Кримінальному та Кримінально-процесуальному кодексах. Ухвалені в березні та жовтні закони дозволили деяким підозрюваним, обвинуваченим і підсудним укладати військові контракти, призупиняти кримінальні провадження та надалі звільнятися від кримінальної відповідальності або домагатися зняття судимості. Закон № 270-ФЗ було скасовано, а його механізм перенесено до постійних положень цих кодексів. Військова служба тепер могла замінити не лише невідбутий строк позбавлення волі, а й подальше кримінальне переслідування до винесення остаточного вироку.

Змінилися й стимули. У 2022 та 2023 роках вербувальники пропонували ув'язненим помилування та звільнення після чітко визначеного строку служби в обмін на участь у бойових діях, зокрема виконання особливо небезпечних завдань. З кінця 2023 року звільнення стало умовним. Закон пов'язав припинення кримінально-правових наслідків із конкретними умовами, тоді як тривалість служби ставала невизначеною.

МОБІЛІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ

До 2026 року обмежувальним фактором стало й скорочення кількості доступних ув'язнених. У травні 2026 року директор ФСВП Аркадій Гостев заявив, що кількість ув'язнених скоротилася приблизно з 465 000 осіб на кінець 2021 року до 282 000. Однією з причин скорочення він назвав набір на військову службу за контрактом разом зі змінами у кримінально-правовій практиці.

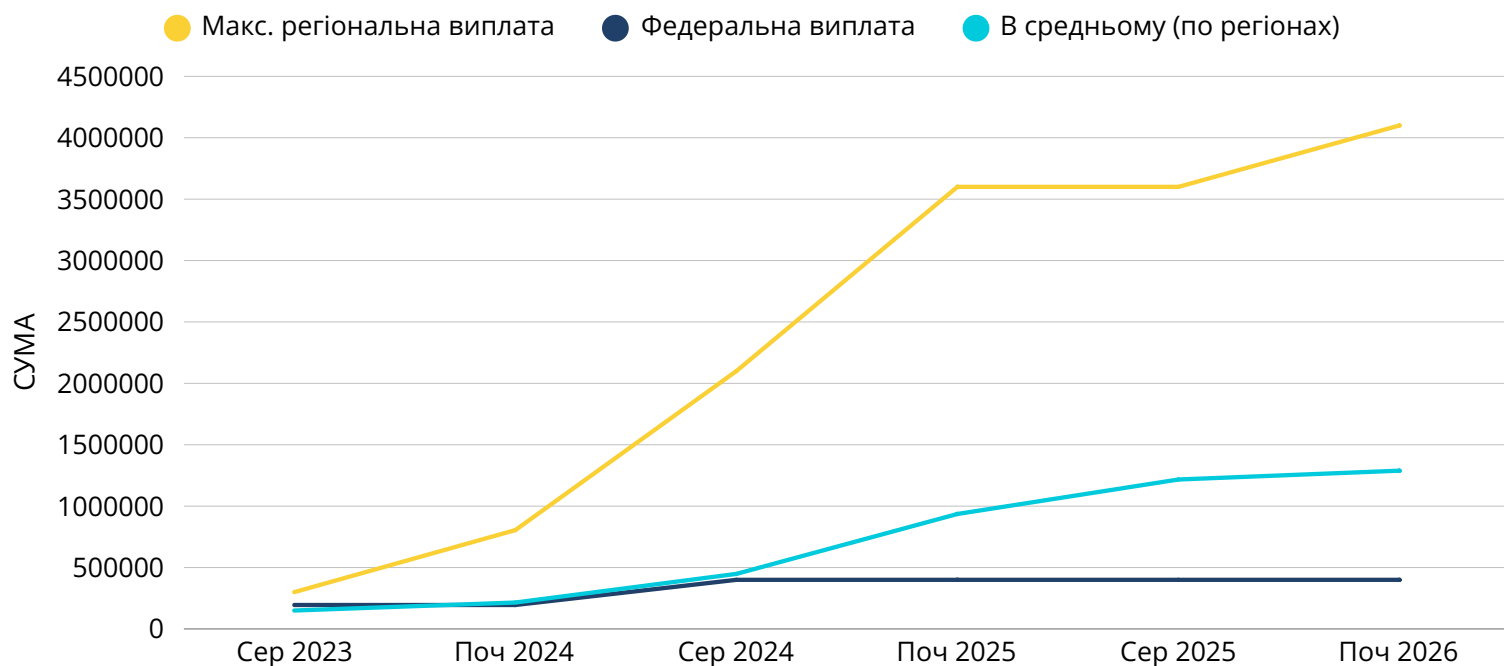
Таким чином, держава зіткнулася з двома обмеженнями: меншою кількістю ув'язнених і менш привабливими умовами. Висока смертність, масштабне вербування в попередні роки та посилення умов служби скоротили потенційний резерв. Уже у 2024 році багато ув'язнених вважали умови «Шторм V» менш привабливими.

Водночас статус тих, хто вижив після служби у «Шторм Z», залишався невизначеним. 27 жовтня 2025 року Федеральний закон № 387-ФЗ заднім числом надав статус ветерана бойових дій особам, які мали угоди або інші передбачені законом домовленості з Міністерством оборони та проходили службу у спеціальних підрозділах із жовтня 2022 року до вересня 2023 року. Учасники, які отримали відповідні поранення або захворювання, були визнані особами з інвалідністю внаслідок військової травми. У березні 2026 року уряд встановив порядок видачі їм посвідчень ветерана.

У 2026 році законодавці продовжили розширювати правову основу для вербування ув'язнених. У липні Державна дума схвалила подальше скорочення переліку злочинів, які перешкоджають укладанню військових контрактів, зокрема деяких злочинів, пов'язаних із бандитизмом та організованою злочинністю. До 2026 року вербування ув'язнених перестало бути тимчасовою заміною практики «Вагнера». Держава перетворила його на постійний, законодавчо врегульований канал поповнення збройних сил. Тепер він поєднує між собою пенітенціарну систему, кримінальне правосуддя та військову службу.

Використання ув'язнених як джерела особового складу має прецеденти не лише в історії регулярних збройних сил, а й у практиці збройних і терористичних організацій, зокрема ІДІЛ. Російська модель, сформована у 2022–2026 роках, принципово відрізняється одним: це формалізований державою механізм, який за певних умов юридично пов'язує військову службу зі звільненням від покарання або кримінальної відповідальності.

ДИНАМІКА РЕГІОНАЛЬНИХ ВИПЛАТ ЗА УКЛАДАННЯ КОНТРАКТУ З МІНІСТЕРСТВОМ ОБОРОНИ РОСІЇ

ПРИМІТКА: ВИПЛАТИ – ЦЕ ОДНОРАЗОВІ БОНУСИ ЗА ПІДПИСАННЯ КОНТРАКТУ, У РУБЛЯХ. СЕРЕДНІ ПОКАЗНИКИ ПО РЕГІОНАХ РОЗРАХОВУЮТЬСЯ НА ОСНОВІ ДОСТУПНИХ РЕГІОНАЛЬНИХ ДАНИХ; КІЛЬКІСТЬ ВКЛЮЧЕНИХ РЕГІОНІВ ЗАЛЕЖИТЬ ВІД ПЕРІОДУ. МУНІЦИПАЛЬНІ ТА ІНШІ МІСЦЕВІ ПЛАТЕЖІ МОЖУТЬ НЕ ВКЛЮЧАТИСЯ.

3.3 «НАЙМАНСЬКА» МОДЕЛЬ КОМПЛЕКТУВАННЯ РОСІЙСЬКОЇ АРМІЇ: ЗРОСТАННЯ ВАРТОСТІ ТА МЕЖІ КОНТРАКТНОГО РЕКРУТИНГУ

Зниження ефективності фінансових стимулів і високі втрати роблять російську систему вербування дедалі більш цифровізованою, витратною та примусовою.

Після часткової мобілізації у вересні 2022 року російська влада не проводила нової відкрито оголошеної мобілізаційної кампанії співставного масштабу.

Натомість вона переважно зробила ставку на постійний набір контрактників. Ця модель поєднує фінансові виплати, регіональні програми, соціальні пільги та систему адміністративного вербування, що поступово розширюється.

6X

зростання середньої
регіональної виплати
за укладання контракту
від моменту
запровадження моделі

МОБІЛІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ

Такий підхід розподіляє набір у часі та між регіонами. Порівняно з мобілізаційною кампанією восени 2022 року він також робить цей процес менш помітним із політичного погляду.

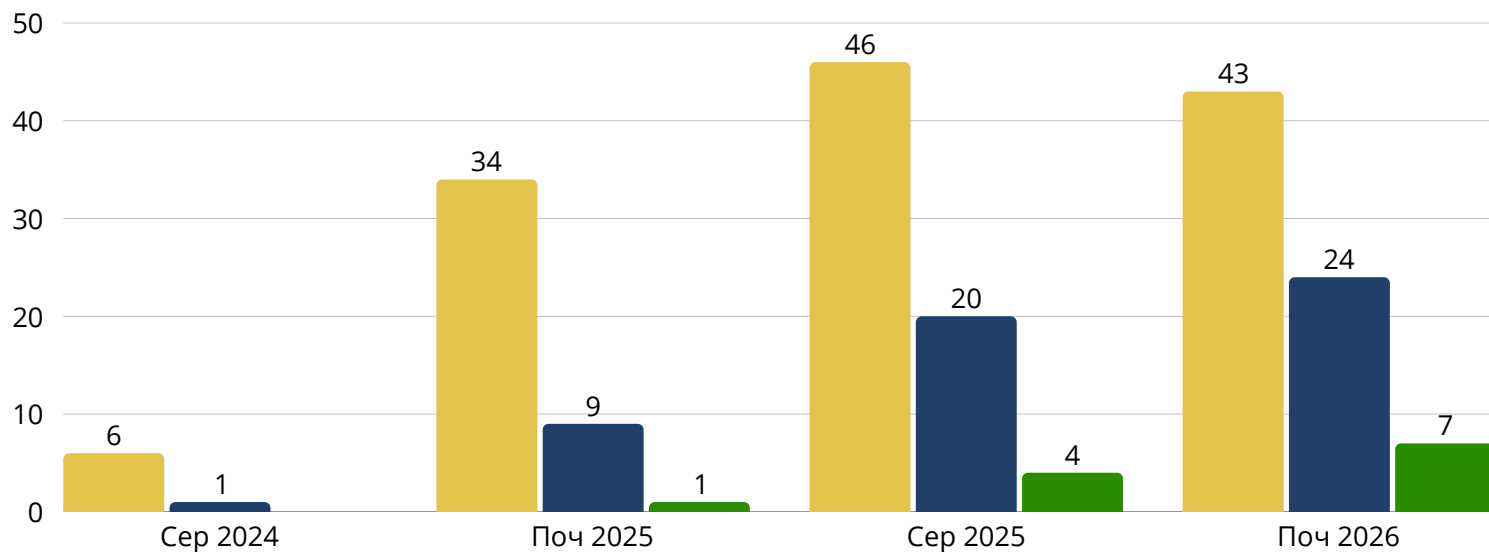
У 2023–2024 роках фінансові стимули стали ключовим елементом цієї моделі. Спочатку одноразова федеральна виплата становила 195 000 рублів. У серпні 2024 року уряд збільшив її до 400 000 рублів. Урядові нормативні акти передбачили цю виплату за контрактами строком щонайменше на один рік, укладеними для участі у війні.

Держава також запровадила механізм списання кредитних боргів. Із 1 травня 2026 року громадяни, які уклали контракт строком щонайменше на один рік для участі у війні, а також їхні чоловіки або дружини можуть списати кредитні зобов'язання на суму до 10 млн рублів. Заборгованість має бути підтверджена до цієї дати судовим рішенням, що набрало законної сили, виконавчим документом або відкритим виконавчим провадженням. Держава списує зобов'язання з дати укладення контракту.

Регіональна влада збільшила виплати значно суттєвіше. За зведеними даними щодо суб'єктів Росії, середня регіональна виплата зросла приблизно з 215 000 рублів на початку 2024 року до 1,29 млн рублів на початку 2026 року — майже в шість разів.

Швидко зростала й кількість регіонів, які пропонували щонайменше 1 млн рублів. У середині 2024 року таку суму пропонували 6 із 83 регіонів, щодо яких були наявні дані. До середини 2025 року таких регіонів було вже 46 із 89, а 20 пропонували щонайменше 2 млн рублів. На початок 2026 року виплати понад 2 млн рублів пропонували вже 24 регіони.

КІЛЬКІСТЬ РЕГІОНІВ, ДЕ ВИПЛАТА ЗА УКЛАДЕННЯ КОНТРАКТУ СТАНОВИТЬ ВІД 1 МЛН РУБЛІВ

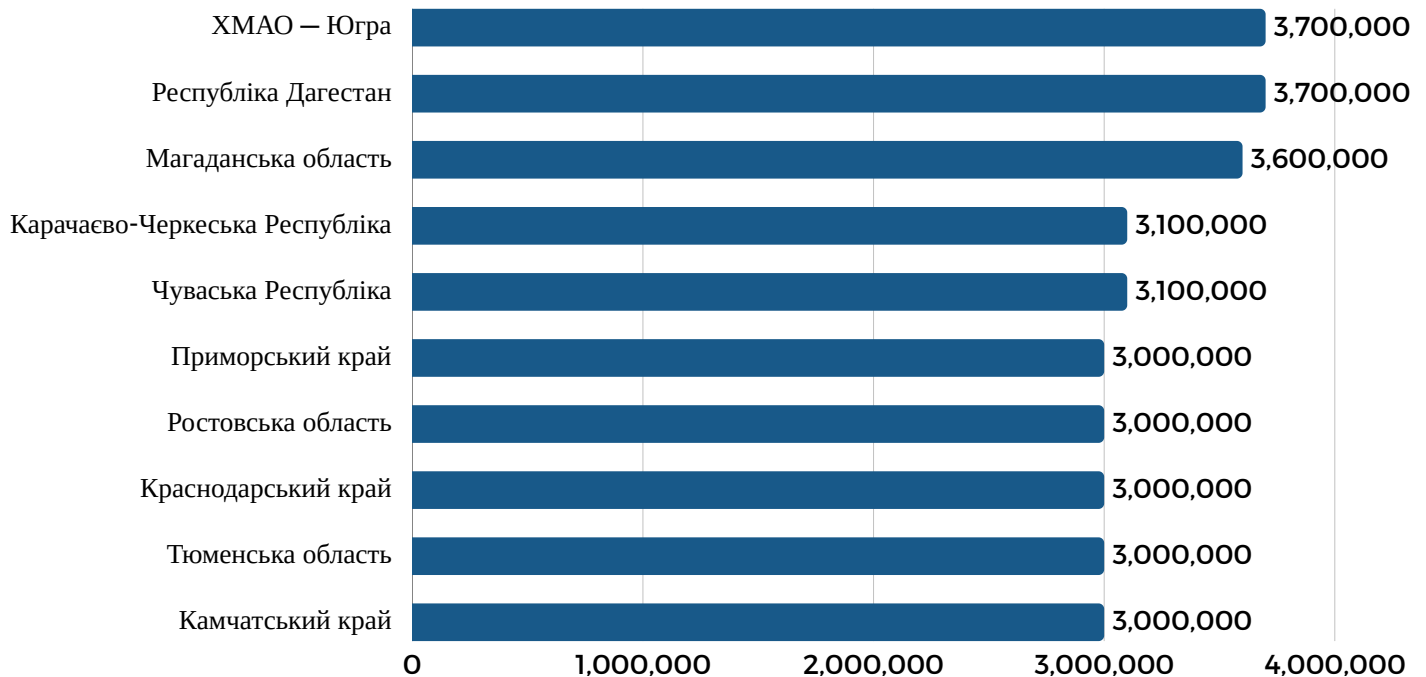
● ≥ 1 млн рублів ● ≥ 2 млн рублів ● ≥ 3 млн рублів

МОБІЛІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ

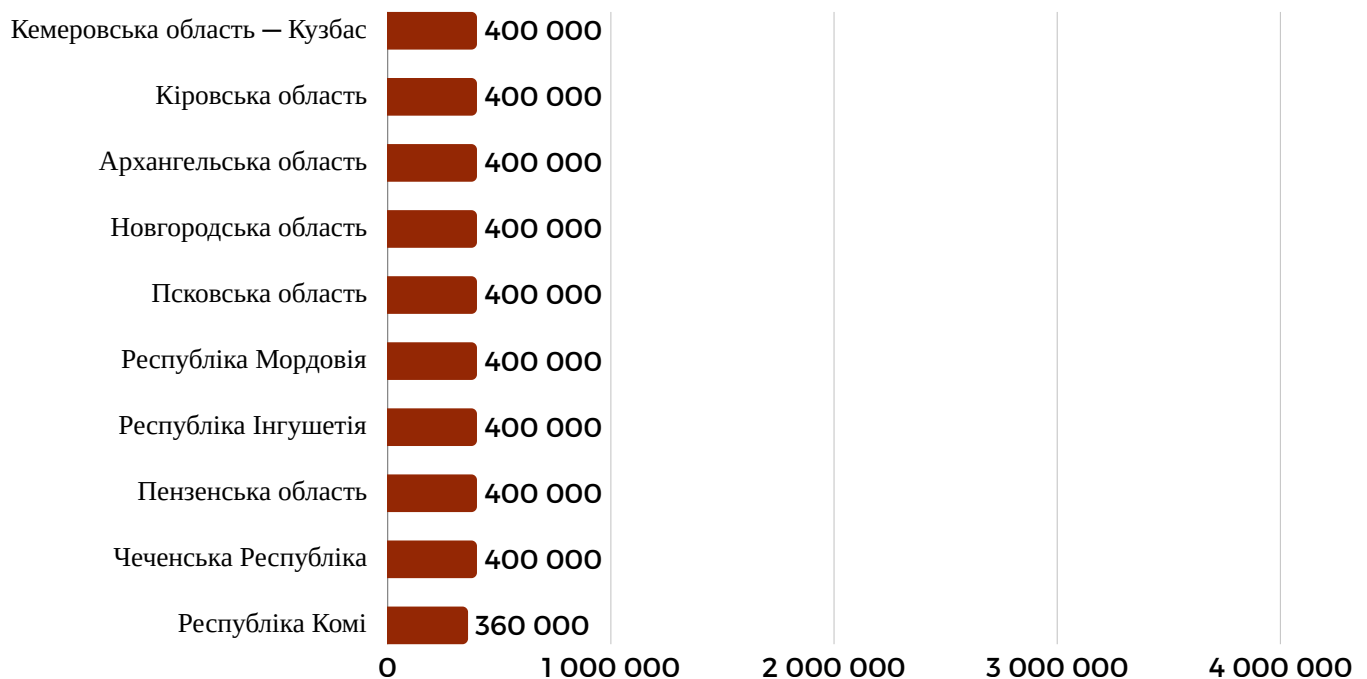
Ці показники варто розглядати радше як відображення зростання вартості залучення одного контрактика, ніж як прямий показник нестачі особового складу. У деяких випадках підвищення виплат давало короткостроковий ефект. Наприклад, після збільшення виплати в Тюменській області регіональна влада повідомила, що кількість заявок подвоїлася.

Водночас на загальнонаціональному рівні наявні дані не свідчать про пропорційне зростання кількості контрактиків у міру збільшення одноразових виплат.

10 РЕГІОНІВ ІЗ НАЙБІЛЬШИМИ ВИПЛАТАМИ (СЕРПЕНЬ 2026 РОКУ)

10 РЕГІОНІВ ІЗ НАЙМЕНШИМИ ВИПЛАТАМИ (СЕРПЕНЬ 2026 РОКУ)

МОБІЛІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ

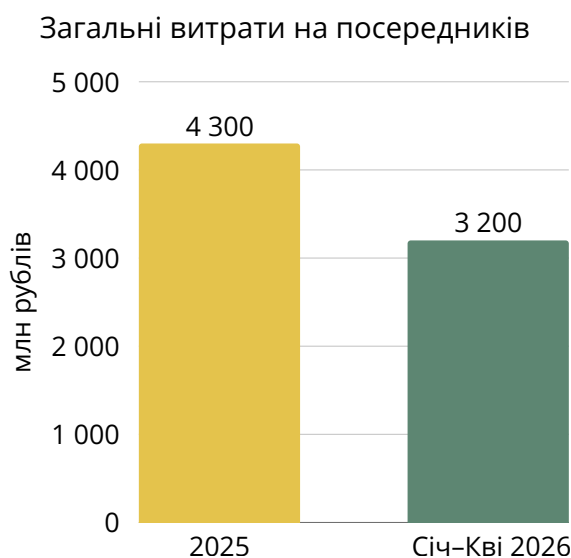
3.4 ЗНИЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВИХ СТИМУЛІВ

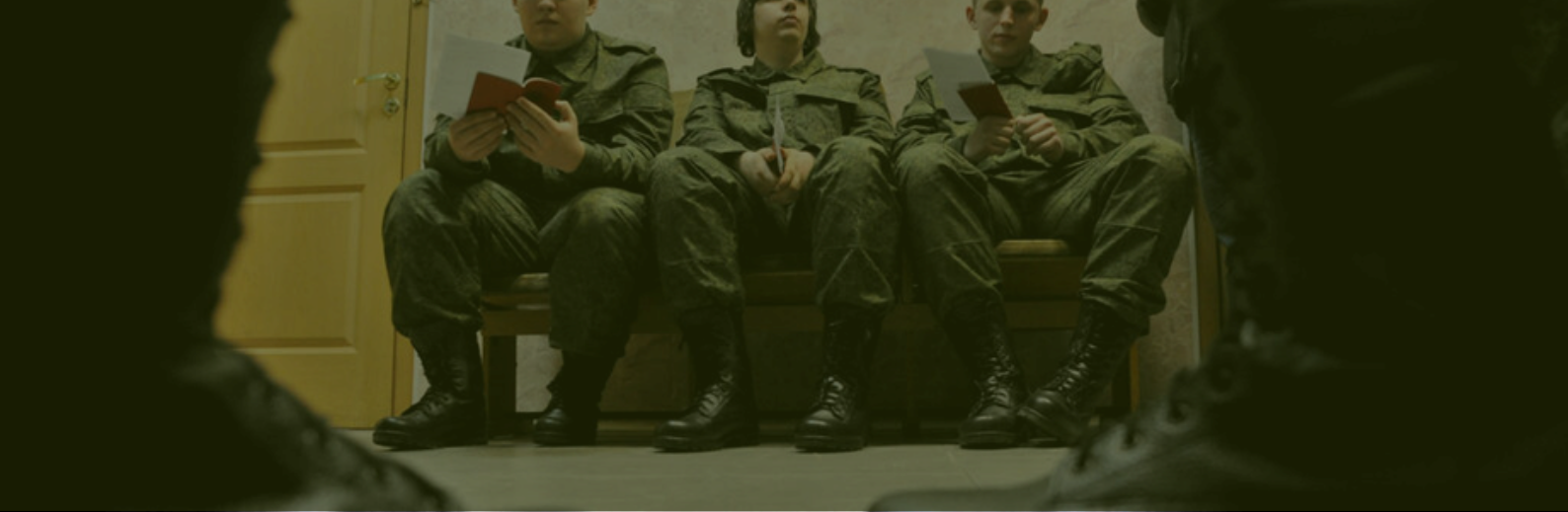
Наприкінці 2025 року з'явилися ознаки зниження ефективності російської моделі «найманого» вербування. За оцінками, що ґрунтуються на виплатах із федерального бюджету, у 2025 році контракти уклали близько 363 900 осіб, приблизно на 10% менше, ніж у 2024 році. У IV кварталі 2025 року темпи набору були приблизно на третину нижчими, ніж роком раніше. У I кварталі 2026 року федеральну одноразову виплату отримали 71 200 осіб – на 20% менше, ніж за той самий період попереднього року.

Середні оцінки за II квартал вказують на темп близько 1 000 контрактів на день. Ці дані ґрунтуються на бюджетних показниках, а не на офіційній статистиці. Російська влада наводить вищі цифри. 28 липня Дмитро Медведєв заявив, що в першій половині 2026 року було укладено близько 200 000 контрактів, а ще понад 16 000 осіб приєдналися до добровольчих формувань.

Додатковим показником стає вартість пошуку новобранців. Середні щомісячні витрати регіонів на винагороди вербувальникам зросли з 358 млн рублів у 2025 році до 802 млн рублів у 2026 році. Загалом регіони виплатили за цією статтею щонайменше 7,7 млрд рублів. До травня 2026 року близько половини регіонів пропонували бонуси посередникам. Таким чином, бюджет фінансує не лише укладення контракту, а й саму систему пошуку та залучення кандидатів.

ЗРОСТАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ВИТРАТ НА ЗАЛУЧЕННЯ КОНТРАКТНИКІВ ЧЕРЕЗ ПОСЕРЕДНИКІВ

МОБІЛІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ

3.5 РОЗШИРЕННЯ БАЗИ ДЛЯ ВЕРБУВАННЯ

У міру зростання вартості набору на контрактну службу російська влада та пов'язані з нею організації розширюють коло цільових груп. До нього дедалі частіше потрапляють обвинувачені та засуджені, боржники, нещодавно демобілізовані строковики, студенти, мігранти та інші соціально вразливі групи. Доступ до них забезпечують правоохоронні органи, військкомати, роботодавці, центри зайнятості та освітні заклади.

У деяких регіонах повідомлялося про плани з набору, рейди, адресний тиск на потенційних кандидатів і спроби залучити боржників, колишніх ув'язнених та студентів. Ці випадки свідчать про зростання ролі адміністративних методів у наборі на контрактну службу. Водночас вони не означають, що примус застосовують повсюдно або за єдиною схемою.

Інтенсивність таких заходів залежить передусім від регіону, кількості доступних кандидатів і місцевих планів щодо відправлення особового складу на війну.

Цю тенденцію відображають декілька кількісних показників: зростання витрат на посередників, збільшення регіональних виплат і повідомлення про уповільнення набору на місцях. У Москві у квітні 2026 року на фронт відправилися 1 708 осіб, а в травні — лише 1 378. У Липецькій області кількість нових контрактників, за повідомленнями, скоротилася до менш ніж 50 на день проти 150–200 раніше.

Ці локальні показники не відображають ситуацію в Росії загалом. Однак у поєднанні зі зростанням виплат і скороченням кількості укладених контрактів вони вказують на те, що самих лише фінансових стимулів стає недостатньо. Щоб підтримувати приплив особового складу, держава дедалі частіше поєднує грошові стимули з адміністративним тиском, мережами посередницького вербування та розширенням кола потенційних кандидатів.

МОБІЛІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ

3.6 ВТРАТИ ТА ЗДАТНІСТЬ ВІДНОВЛЮВАТИ ЧИСЕЛЬНІСТЬ ОСОБОВОГО СКЛАДУ

Співвідношення кількості контрактників і зафіксованих втрат саме по собі не показує, наскільки успішно армія поповнює особовий склад. Відкриті дані також не дають змоги точно визначити, яка частка втрат припадає на загиблих і поранених, скільки військовослужбовців повертаються до строю та скільки остаточно вибувають з армії з інших причин, зокрема через полон, дезертирство або переведення між підрозділами.

Дані про набір на контрактну службу також можуть охоплювати не лише нових військовослужбовців, а й продовження контрактів, добровольців, ув'язнених, іноземців та інші категорії.

У лютому 2026 року з'явилися повідомлення про те, що загальні бойові втрати російських сил у січні могли приблизно на 9 000 осіб перевищити приплив нового особового складу. Пізніші оцінки вказували, що подібне співвідношення зберігалось і протягом кількох наступних місяців.

Ці оцінки свідчать, що за збереження високого рівня втрат навіть значний набір на контрактну службу може не забезпечувати достатнього чистого приросту особового складу.

Це створює кілька ризиків. Якщо втрати регулярно перевищуватимуть поповнення, контрактний набір не зможе підтримувати навіть нинішню чисельність армії. У такому разі владі доведеться підвищувати виплати, розширювати канали набору, посилювати адміністративний тиск або переходити до більш відкритих і примусових форм мобілізації.

У лютому 2026 року з'явилися повідомлення про те, що загальні бойові втрати російських сил за січень могли приблизно на 9 тисяч осіб перевищити надходження нового особового складу. Пізніші оцінки свідчили, що подібне співвідношення зберігалось протягом кількох наступних місяців.

МОБІЛІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ

Станом на 2026 рік модель набору на контрактну службу залишалася життєздатною. Щороку до війська й надалі набирали сотні тисяч осіб. Однак для підтримання цієї системи державі були потрібні значно вищі регіональні виплати, окремий ринок посередницького вербування та розширення кола потенційних кандидатів.

Водночас бюджетні показники свідчили про зниження темпів укладення контрактів порівняно з попередніми періодами.

Ці тенденції означають, що добровільний набір стає менш ефективним. Кожен новий контрактник потребує дедалі більших виплат і активніших зусиль для його залучення. Іншими словами, гранична вартість залучення одного військовослужбовця зростає, а система поступово переходить від переважно фінансових стимулів до поєднання виплат, адміністративної інфраструктури та адресного тиску.

НОВІ МЕТОДИ ТА ПІДХОДИ ДО РЕКРУТИНГУ В 2026 РОЦІ

Підхід Росії до підтримання війни істотно змінився після мобілізації 2022 року. Те, що починалося з воєнної пропаганди, патріотичної риторики та екстреної мобілізації, поступово перетворилося на ширшу систему військової соціалізації та набору. Воєнна тематика тепер охоплює школи, молодіжні організації та інші суспільні інституції, а історичні наративи й обмеження доступу до альтернативної інформації закріплюють державне трактування війни.

Одночасно Росія створила ширшу адміністративну та рекрутингову систему для підтримання припливу військовослужбовців. Цифровий військовий облік, електронні повістки, міжвідомчий обмін даними та постійне оновлення відомостей спрощують виявлення й контроль військовозобов'язаних. Влада також розширила набір на контрактну службу, вербування ув'язнених та іноземців і систему фінансових стимулів, отримавши доступ до ширшого кола кандидатів без нової відкрито оголошеної масової мобілізації.

До 2026 року ця модель стала дорожчою та складнішою. Регіональні виплати досягли рекордних рівнів, а до набору дедалі активніше залучають роботодавців, університети, державні установи та приватних посередників. Ув'язнені, мігранти, студенти, боржники та інші групи також стали частиною рекрутингової бази. Система, що формується, поєднує фінансові стимули, військову соціалізацію, адміністративні інструменти та адресне вербування. Замість однієї масштабної мобілізаційної кампанії Росія створила систему, розраховану на постійне поповнення особового складу в умовах затяжної війни.

НОВИЙ ПІДХІД

До 2026 року система набору на контрактну службу в Росії істотно змінилася. Спочатку вона переважно спиралася на пункти відбору, військкомати та значні виплати безпосередньо контрактникам. Однак поступово держава розширила коло установ, залучених до пошуку потенційних новобранців.

Додатковими каналами набору стали регіональні та муніципальні органи влади, роботодавці, силові структури, освітні заклади та приватні посередники.

Однією з найпомітніших змін стала поява системи винагород за залучення кандидатів. Тепер регіони виплачують гроші не лише людині, яка уклала контракт, а й тому, хто допоміг її залучити. У таких програмах беруть участь як приватні особи, так і працівники місцевих адміністрацій, військкоматів, Федеральної служби виконання покарань (ФСВП), поліції та інших державних органів.

Це означає перехід від моделі, за якої кандидати самостійно звертаються для укладення контракту, до системи, де пошук потенційних військовослужбовців стає оплачуваною послугою. У деяких регіонах розмір винагороди залежить від категорії кандидата. Наприклад, за залучення іноземця або людини з іншого регіону вербувальник може отримати більшу виплату.

НОВИЙ ПІДХІД

4.1 ІНОЗЕМНІ ГРОМАДЯНИ ЯК ДЖЕРЕЛО ПОПОВНЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ АРМІЇ

Росія поступово перетворила залучення іноземних громадян на додаткове джерело поповнення військового особового складу. Після 2022 року держава створила правову базу, фінансові стимули та мережу посередників, які діють як у Росії, так і за її межами. Цей канал набував дедалі більшого значення в міру затягування війни, збереження високих втрат і зростання вартості залучення російських контрактників.

Ключова особливість цієї моделі полягає у поєднанні військової служби з можливістю отримання російського громадянства та інших міграційних пільг. Федеральний закон № 370-ФЗ від 24 вересня 2022 року скоротив мінімальний строк першого контракту для іноземних солдатів, матросів, сержантів і старшин із п'яти років до одного року. Кілька днів потому указ президента № 690 запровадив спеціальний порядок набуття громадянства для іноземних громадян та осіб без громадянства, які уклали військові контракти.

Згодом держава ще більше спростила цю процедуру. У травні 2023 року було скасовано вимогу щодо участі в бойових діях щонайменше протягом шести місяців. Указ президента № 10 від 4 січня 2024 року дозволив іноземцям із контрактом строком щонайменше на один рік подавати заяву на громадянство та запровадив спрощений порядок для членів їхніх сімей. Строк ухвалення рішення скоротили до одного місяця замість трьох місяців, передбачених попередньою процедурою.

Таким чином, військовий контракт може одночасно давати кілька переваг: грошове забезпечення, федеральні та регіональні виплати, соціальні гарантії та прискорене отримання громадянства. Для контрактників, які відповідають цим умовам, держава скасувала або пом'якшила загальні вимоги щодо тривалого проживання в Росії та наявності посвідки на проживання.

У рекламі набору іноземних громадян часто наголошують саме на цих перевагах. Посередники обіцяють швидке отримання громадянства та допомогу з оформленням документів. Деякі стверджують, що кандидат може отримати російський паспорт уже за 14 днів.

НОВИЙ ПІДХІД

Такі заяви часто виходять за межі законодавства, а іноді суперечать іншим оголошенням тих самих вербувальників. Російське законодавство передбачає спрощений порядок отримання громадянства, але не гарантує видачу паспорта протягом двох тижнів. Наприклад, указ № 10 дає органам влади до одного місяця на розгляд заяви.

Різниця між формальними правовими нормами та обіцянками вербувальників має практичне значення. Іноземні кандидати часто вперше дізнаються про можливість служби саме від посередників, а не в пунктах військового відбору. Одна пропозиція може одночасно включати гарантовані державою виплати, регіональні бонуси, заявлені строки отримання громадянства та послуги самого посередника. Ці елементи мають різний правовий статус. Право на виплати та порядок проходження міграційних процедур залежать від регіону, дати укладення контракту та індивідуального правового статусу кандидата.

У 2025 році система розширилася. Указ президента № 821 від 5 листопада 2025 року запровадив тимчасовий порядок отримання громадянства та посвідки на проживання. Для деяких іноземних чоловіків віком від 18 до 65 років указ пов'язує подання заяв на громадянство або посвідку на проживання з наданням документів, що підтверджують проходження військової служби, іншого передбаченого указом виду служби або наявність висновку військово-лікарської комісії про непридатність до служби.

Цей захід ще більше посилив зв'язок між міграційним статусом і військовими обов'язками для відповідних категорій громадян.

Географія вербування також розширилася. Вербувальники шукають кандидатів через кадрові агентства, приватних посередників, особисті контакти, соціальні мережі та месенджери. Повідомлення про пропозиції щодо вербування надходили стосовно громадян Куби, Індії, Непалу, Шрі-Ланки, Бангладеш, країн Центральної Азії, Китаю та низки африканських держав.

Ще восени 2022 року в Москві розміщували рекламу контрактної служби та швидкого отримання громадянства узбецькою, таджицькою та киргизькою мовами. Іноземні громадяни також могли звернутися до пункту набору, розташованого при міграційній установі.

НОВИЙ ПІДХІД

Посередники виконують значну частину практичної роботи: поширюють пропозиції про службу, організовують поїздки до Росії, допомагають з документами та налагоджують контакт кандидатів із пунктами військового відбору. У міжнародних кампаніях військову службу подають як добре оплачувану роботу, а російське громадянство — як додаткову перевагу. Це дає змогу залучати людей, які ніколи не жили в Росії.

У деяких випадках ця модель супроводжується зловживаннями. Відомі епізоди, коли іноземні громадяни погоджувалися на цивільну роботу, але після приїзду до Росії отримували військові контракти. Наприклад, у січні 2026 року громадяни Бангладеш погодилися працювати прибиральниками та електриками, але згодом пройшли військову підготовку й були відправлені до зони бойових дій. За їхніми словами, їм видавали документи російською мовою, погрожували та фактично не залишали можливості відмовитися від служби.

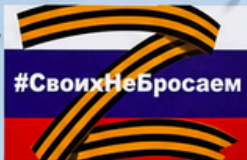
Іноземні громадяни можуть на законних підставах служити у збройних силах іншої держави. Однак **обман, погрози, вилучення документів або використання вразливого становища** змінюють правовий характер вербування. У таких випадках дії можуть містити ознаки примусової експлуатації та торгівлі людьми. Правова кваліфікація залежить від конкретних обставин і від того, чи могла людина вільно ухвалити рішення про вступ до цієї системи та вийти з неї.

Російське законодавство також надає іноземним громадянам додаткові гарантії після вступу на службу. У 2026 році Росія розширила обмеження щодо екстрадиції та застосування деяких міграційних заходів до іноземних військовослужбовців і окремих категорій колишніх військовослужбовців. Разом зі спрощеним набуттям громадянства ці норми створюють стійкий правовий зв'язок між іноземними військовими кадрами та російською державою.

До 2026 року Росія сформувала стійку систему залучення іноземців до збройних сил. Вона спирається на законодавчі стимули, фінансові виплати, прискорені міграційні процедури, пункти набору та міжнародних посередників.

Ця система розширює коло кандидатів і створює додаткове джерело поповнення особового складу в умовах затяжної війни. Відкриті дані не дають змоги оцінити повний масштаб вербування іноземців, однак правова база та інфраструктура свідчать про те, що іноземці стали сталою складовою російської системи комплектування.

ВЫПУСКНИКИ КОЛЛЕДЖА РОСТГМУ – УЧАСТНИКИ СПЕЦИАЛЬНОЙ ВОЕННОЙ ОПЕРАЦИИ

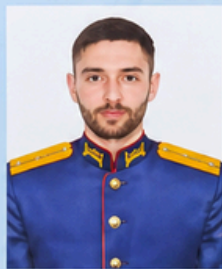
«Есть люди, чьими делами восхищаются, кого помнят, кем гордятся!»
Нравственные качества личности развиваются на примерах не только былинных героев, или героев
прошлого, но и современных патриотов своей Родины, которые живут среди нас

НИКОЛАЙ ЯЦЕНКО
- выпускник 2015 года
специальности
Лечебное дело.
Фельдшер батальона,

НИКОЛАЙ ГРОМЛА
- выпускник 2016 года
специальности
Фармация. Гвардии
сержант, инструктор

АЛЕКСЕЙ ДАНИЛОВ
- выпускник 2018 года
специальности Лечебное
дело. Начальник
медицинского пункта

СВЕТЛАНА БАЙКОВА
- выпускница 2023 года
специальности
Сестринское дело.
Медицинская сестра в СпН

ОЛЕГ МОДКОВСКИЙ
- выпускник 2024
года специальности
Лечебное дело.
Фельдшер

АРТЁМ КИНОЯЛОВ
- выпускник 2024
года специальности
Лечебное дело.
Фельдшер

4.2 ЗАЛУЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ, ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА НАБІР ТЕХНІЧНИХ ФАХІВЦІВ

**Росія дедалі активніше використовує
цивільні інституції для набору
військовослужбовців: роботодавці
допомагають знаходити кандидатів, а
університети залучають технічно
підготовлених студентів через
спеціалізовані програми та систему
стимулів.**

У міру ускладнення системи набору
на контрактну службу пошук
кандидатів вийшов за межі
військкоматів і спеціалізованих
пунктів відбору. Держава поступово
передала частину цієї роботи
організаціям, які вже мають
постійний доступ до потенційних
кандидатів, зокрема роботодавцям,
державним установам, університетам
і коледжам.

Такий підхід розширює охоплення та
дає державі змогу працювати із
заслалегідь визначеними групами
населення.

300

**виявлених
університетів і
коледжів, залучених
до набору для потреб
«СВО»**

НОВИЙ ПІДХІД

Рязанська область є показовим прикладом залучення роботодавців. 20 березня 2026 року указ губернатора № 17-пг встановив для підприємств, організацій та установ регіону незалежно від форми власності плани з пошуку кандидатів на період із 20 березня до 20 вересня 2026 року. План залежав від чисельності персоналу: організації зі 150–300 працівниками мали знайти двох кандидатів, із 300–500 – трьох, а з 500 і більше – п'ятьох.

В указі є посилання на **федеральні розпорядження щодо заходів**, яких регіони мають вживати в умовах чинного правового режиму, а також на рішення регіонального оперативного штабу від 11 березня 2026 року. Контроль за виконанням губернатор залишив за собою.

Документ не вимагає, щоб знайдені кандидати працювали в організації, яка їх залучила, і не встановлює публічно визначених санкцій за невиконання плану. Водночас цей механізм важливий, оскільки встановлює для роботодавців кількісне завдання з пошуку людей для військової служби. Таким чином, частина процесу набору передається цивільним організаціям, зокрема приватному бізнесу та державним установам.

Це виходить за межі звичайного інформаційного сприяння набору на контрактну службу. Розміщення реклами або організація зустрічей лише інформують потенційних добровольців. Натомість встановлення обов'язкового плану вимагає від організації конкретного результату.

Приклад Рязанської області не свідчить про існування федеральної системи квот для бізнесу. Однак він демонструє один із методів, які регіональна влада може використовувати для виконання власних планів із набору.

Участь приватного сектору може мати й менш формалізований вигляд, коли цивільні вакансії використовують для залучення людей до укладення військових контрактів.

У серпні 2026 року повідомлялося приблизно про 2 000 оголошень на Avito, у яких нібито пропонували вакансії охоронців на складах Wildberries та Ozon, зокрема посади в «мобільних вогневих групах» – підрозділах протидії дронам. В оголошеннях ішлося про річний «спеціальний контракт» із Міністерством оборони, навчання в Тулі та одноразову виплату в розмірі 3,1 млн рублів.

НОВИЙ ПІДХІД

Кандидатам повідомляли, що вони охоронятимуть складські об'єкти від атак дронів і їх не відправлятимуть воювати в Україні. Однак описана вербувальниками процедура оформлення, за повідомленнями, відповідала стандартному порядку укладення контракту з Міністерством оборони. Джерела у сфері рекрутингу охарактеризували цивільні вакансії як прикриття для набору контрактників.

На відміну від квот у Рязанській області, цей механізм не встановлює для роботодавців формальних кількісних планів. Натомість він використовує комерційні платформи з вакансіями та назви великих компаній для пошуку й залучення потенційних кандидатів поза межами традиційних пунктів військового відбору.

Схожий принцип, але в іншій формі, діє і в системі освіти. Тут набір орієнтований на конкретну групу кандидатів: молодих людей з інженерними, IT- та технічними навичками, необхідними новим Військам безпілотних систем (ВБС).

Масштабна університетська кампанія з набору стала помітною на початку 2026 року після створення ВБС як окремого роду військ. На початок квітня моніторинг відкритих джерел виявив повідомлення про набір і відповідні заходи приблизно у 300 університетах і коледжах.

Ця кількість відображає поширення публічної рекрутингової активності, а не число укладених контрактів.

Студентам службу представляють як технічну роботу. В оголошеннях наголошують на керуванні дронами, програмуванні, зв'язку, електроніці, ремонті обладнання, 3D-моделюванні та інших технічних навичках.

Наприклад, Новосибірський державний університет просуває спеціальний річний контракт із ВБС і вказує роботу з безпілотними системами як одну з можливих ролей. Студентам пропонують академічну відпустку або індивідуальний навчальний план, а також можливість перейти з платної форми навчання на бюджетну.

НОВИЙ ПІДХІД

У цій моделі університети одночасно виконують кілька функцій. Вони дають вербувальникам доступ до певної вікової та професійної групи, інформують про умови служби та зменшують академічні втрати, пов'язані з тимчасовим припиненням навчання.

Академічні та фінансові гарантії можуть зменшувати ризик втрати місця в університеті або вже сплачених коштів за навчання.

Університети також доповнюють державні виплати власними заходами підтримки. Наприклад, Волзький державний університет водного транспорту затвердив пакет підтримки для студентів і курсантів, які уклали контракти з Міністерством оборони для служби у ВБС. Пакет має допомогти їм продовжити навчання після служби.

Уфимський університет науки і технологій розробив окремі пропозиції для студентів технічних та ІТ-спеціальностей, а згодом включив контракт із ВБС до спеціалізованої освітньої траєкторії.

Наймасштабнішу модель розробив Далекосхідний федеральний університет. Його пакет передбачає академічні гарантії, переведення з платної форми навчання на бюджетну, місце в гуртожитку, фінансову підтримку та допомогу в продовженні освіти після служби.

Університет рекламує дохід за перший рік від 5,5 млн рублів. До цієї суми входять одноразова виплата в розмірі 2,5 млн рублів і щомісячне грошове забезпечення від 240 000 рублів. Університет також надає 200 000 рублів матеріальної допомоги, соціальні стипендії та іншу підтримку після повернення студентів.

Змінилися й правові підстави для укладення річного контракту. На початку кампанії спостерігачі ставили питання, чи справді військовослужбовці зможуть звільнитися після одного року служби, поки діє указ про часткову мобілізацію.

Майже всі провідні російські університети беруть участь у військовому наборі. Щонайменше 46 із 50 пропонують студентам службу у Військах безпілотних систем, а 32 реалізують освітні програми, пов'язані з БПЛА. Деякі також набирають до БАРС «Москва» та «Африканського корпусу», хоча правозахисники попереджають про ризик відправлення таких рекрутів в Україну.

НОВИЙ ПІДХІД

Навесні 2026 року уряд створив спеціальну правову базу для Військ безпілотних систем. Указ президента № 185 від 25 березня 2026 року уповноважив міністра оборони встановлювати особливі умови служби для окремих посад.

Наказ Міністерства оборони № 285 від 24 квітня 2026 року визначив посади, з яких військовослужбовці мають звільнитися після завершення контракту. Додаткові правила Міноборони гарантують службу у ВБС і забороняють переведення до інших родів військ без згоди військовослужбовця.

Це важливо для оцінки кампанії з набору. Для посад, на які поширюються спеціальні правила, річний строк служби та звільнення після завершення контракту тепер мають формальне правове підґрунтя, а не є лише рекламними обіцянками. Однак кандидат має відповідати умовам спеціального контракту та отримати відповідну посаду.

Таким чином, роботодавці та університети виконують різні функції в межах однієї системи набору. Роботодавці розширюють коло організацій, які безпосередньо шукають кандидатів, а університети забезпечують адресний набір молодих людей із навичками, необхідними технологічно спеціалізованим підрозділам.

Це свідчить про подальший розвиток російської моделі контрактного набору. Цивільні організації, які мають власні мережі працівників, студентів і фахівців, тепер беруть участь у пошуку військовослужбовців.

Для роботодавців це може набувати форми квот, а для університетів – адресної реклами, академічних пільг і спеціальних умов контракту. Ці механізми відрізняються залежно від регіону та установи, тому окремі приклади не можна автоматично поширювати на всю країну. Однак вони свідчать про зростання ролі цивільних організацій у наборі до російської армії та залученні окремих професійних і вікових груп.

НОВИЙ ПІДХІД

4.3 НОВА МОДЕЛЬ РЕКРУТИНГУ

Спочатку Росія розвивала контрактну службу як інструмент поступового формування професійної армії. Вона передбачала відносно тривалі строки служби, професійну підготовку, стабільне грошове забезпечення, соціальні пільги та кар'єрне зростання у збройних силах. Така модель давала змогу заздалегідь планувати чисельність і кваліфікацію особового складу.

Тривала війна змінила роль контракту. До 2026 року він насамперед став правовим механізмом поповнення особового складу в діючих підрозділах. Професійна кваліфікація й надалі має значення, однак тепер система більшою мірою орієнтована на постійний приплив нових військовослужбовців.

Щоб підтримувати цей приплив, держава поступово розширювала пакет стимулів для потенційних контрактників. Із серпня 2024 року федеральна одноразова виплата становить 400 000 рублів.

Основна конкуренція за нових контрактників, однак, перемістилася на регіональний рівень. У I кварталі 2026 року середня регіональна виплата в досліджуваній вибірці сягнула близько 1,47 млн рублів – найвищого рівня від початку війни. До початку квітня ще 12 регіонів підвищили виплати.

Деякі регіони пропонують значно більше за середній рівень. Наприклад, 5 серпня 2026 року Приморський край встановив регіональну виплату в розмірі 3 млн рублів. Разом із федеральними 400 000 рублів загальна одноразова виплата сягнула 3,4 млн рублів. Ці умови також поширюються на студентів, які укладають спеціальні контракти для служби у Військах безпілотних систем.

Зростання виплат розширило й систему пошуку кандидатів. До серпня 2026 року 56 із 83 регіонів пропонували винагороди за залучення контрактників. У 38 регіонах такі виплати встановлює регіональна влада, ще у 18 працюють приватні агентства та посередницькі мережі. Роком раніше подібні системи діяли лише в 31 регіоні.

НОВИЙ ПІДХІД

Деталі цієї системи істотно відрізняються. В одних регіонах виплату за залучення кандидата може отримати практично будь-хто, в інших – лише працівники державних установ або окремих відомств. Розмір винагороди також може залежати від категорії кандидата: за жителя іншого регіону або іноземного громадянина іноді платять більше.

Це змінює саму організацію набору. Військкомат залишається місцем формального оформлення контракту, однак пошук кандидатів дедалі частіше відбувається заздалегідь і через інші організації.

У цьому процесі беруть участь муніципальні адміністрації, роботодавці, правоохоронні органи, освітні заклади та приватні посередники. Для деяких із них пошук контрактників став окремою оплачуваною функцією.

Водночас фінансова модель дедалі більше доповнюється адміністративними інструментами. У Рязанській області влада встановила для підприємств кількісні плани з пошуку кандидатів. Університети запустили окрему кампанію з набору до Військ безпілотних систем.

До цільових груп також належать іноземці, люди, які нещодавно отримали громадянство, ув'язнені, обвинувачені та особи, чиї фінансові або правові обставини роблять їх залежними від державних установ.

У результаті формуються різні рівні мотивації. Для одного кандидата укладення контракту залишається насамперед вибором, зумовленим високою оплатою. Для іншого фінансовий стимул поєднується з можливістю отримати громадянство, розв'язати боргові проблеми, змінити кримінально-правовий статус або зберегти освітні пільги.

Інші стикаються з вербуванням через роботодавця, державну установу або правоохоронні органи.

Таким чином, сучасна російська система набору на контрактну службу вже не є просто ринком праці для військової служби. Вона поєднує фінансові стимули, адресний пошук кандидатів та адміністративне залучення цивільних організацій. Формально контракти залишаються добровільними, однак умови, за яких люди ухвалюють це рішення, істотно відрізняються залежно від їхніх особистих обставин.

НОВИЙ ПІДХІД

Динаміка набору допомагає пояснити, чому система розширювалася саме в такий спосіб. За даними про виплати з федерального бюджету, у I кварталі 2026 року одноразову федеральну виплату отримали близько 71 200 нових контрактників. Це на 20% менше, ніж у I кварталі 2025 року, і трохи нижче за показник аналогічного періоду 2024 року.

За весь 2025 рік за тією самою методикою було укладено близько 363 900 контрактів, що на 10% менше, ніж у 2024 році.

Уповільнення відбулося попри рекордний рівень виплат. У I кварталі 2026 року розрахунки на основі бюджетних даних вказують приблизно на 790 укладених контрактів на день. До кінця весни темп міг відновитися приблизно до 1 000 контрактів на день.

Окремі регіональні приклади також свідчать про скорочення кількості доступних кандидатів. Джерела, пов'язані з набором, повідомляли про зменшення кількості охочих і дедалі більшу потребу направляти вербувальників до інших регіонів.

НОВИЙ ПІДХІД

Тому зростання вартості набору та розширення методів вербування слід розглядати разом. Вищі виплати й надалі приваблюють кандидатів і в окремих випадках швидко збільшують кількість заявок.

Однак попередніх фінансових стимулів дедалі частіше недостатньо для підтримання необхідного темпу набору. У відповідь держава розширює мережі посередників, залучає бізнес та освітні заклади й збільшує коло потенційних кандидатів.

До 2026 року контрактна модель виконувала функцію, яка істотно відрізнялася від початкової ідеї професійної армії. Тепер її практичне завдання – постійне поповнення особового складу в умовах затяжних бойових дій.

Таким чином, контрактна служба стала основою ширшої системи набору, в якій одночасно діють фінансові стимули, регіональна влада, цивільні організації та спеціальні правові механізми.

МОЖЛИВІ СЦЕНАРІЇ МОБІЛІЗАЦІЇ

Наразі найімовірнішим сценарієм залишається гібридна мобілізація, яка поєднує фінансові та інші стимули з поступовим посиленням примусового набору. Інерційний сценарій, що передбачає переважно набір військовослужбовців за контрактом, є малоімовірним, оскільки за нинішньої інтенсивності бойових дій його темпів уже недостатньо для компенсації втрат. Імовірність відкритої масової мобілізації є середньою. Вона несе серйозні політичні ризики для Кремля, оскільки може порушити одну з небагатьох «червоних ліній», що залишилися в російському суспільстві, та підірвати концепцію «СВО».

Гібридний підхід дає змогу збільшувати приплив особового складу, водночас обмежуючи політичні витрати відкритої мобілізації. Він передбачає підвищення регіональних квот на набір чоловіків із одночасним використанням контрактного набору та примусових заходів. Такий підхід дозволяє розподілити соціально-політичні наслідки в часі, зменшити навантаження на систему підготовки новобранців і поступово нарощувати чисельність російського військового контингенту.

Водночас мобілізація для Росії вже не зводиться до рішення, яке може бути ухвалене цього чи наступного року. Державна машина послідовно адаптується до мобілізаційної моделі, яка може реалізовуватися хвилями та мати різний масштаб, від часткової до загальної. Паралельно Росія формує новий мобілізаційний ресурс через мілітаризацію суспільства, що охоплює освіту, медіа, церкву, культуру та квазігромадянське суспільство. У середньо- та довгостроковій перспективі йдеться про формування поколінь, для яких мобілізація сприйматиметься не як надзвичайна подія, а як плановий і очікуваний процес.

СЦЕНАРІЇ МОБІЛІЗАЦІЇ

5.1 ІНЕРЦІЙНИЙ СЦЕНАРІЙ — МАЛОЙМОВІРНИЙ

Сценарій, за якого Росія й надалі переважно використовуватиме «найманську» модель поповнення армії в поєднанні з нематеріальними стимулами за підписання контракту, наприклад припиненням кримінального переслідування або отриманням російського громадянства, є життєздатним лише за умови зниження інтенсивності наступальних операцій російської армії. Тим більше це стосується ситуації, коли не відкриватимуться нові фронти бойових дій ані проти України, ані проти інших держав чи блоків.

Москва своїми заявами, діями та підготовкою демонструє, що не має наміру знижувати інтенсивність бойових дій проти України та не виключає розширення фронту на сотні кілометрів. За таких умов, а також з огляду на фундаментальну зміну характеру бойових дій через масове застосування дронів, що призводить до постійного зростання втрат особового складу, нинішніх темпів набору до армії за контрактом уже недостатньо.

Підтримувати нинішні темпи поповнення російських збройних сил складно, і в міру затягування війни ця проблема, навіть без її подальшої ескалації, лише загострюватиметься.

Російське військово-політичне керівництво вже продемонструвало у 2022 році, що за потреби готове відмовлятися від інерційного сценарію та ухвалювати рішення, не зважаючи на власну пропаганду і надто оптимістичні військові зведення.

СЦЕНАРІЇ МОБІЛІЗАЦІЇ

5.2 ВІДКРИТА МАСОВА МОБІЛІЗАЦІЯ — СЕРЕДНЯ ЙМОВІРНІСТЬ

Сценарій відкритої масової мобілізації активно обговорюється в російському суспільстві та серед російських еліт. Тривожність посилюють як авторитарний стиль ухвалення рішень, так і попередній досвід: і повномасштабному вторгненню, і першій хвилі масової мобілізації передували лише чутки, тоді як Кремль заперечував наявність таких планів.

Потреба у різкому збільшенні притоку особового складу до російської армії очевидна ще з 2023 року. Водночас очевидними є й ризики примусової масової мобілізації. Вона може порушити фактично єдину «червону лінію», що залишилася в російському суспільстві. Аргумент про необхідність демобілізації тих, кого примусово призвали з 2022 року, навряд чи буде достатнім, оскільки російське суспільство не виявляє значної емпатії навіть до цієї категорії військовослужбовців.

Відкрита масова мобілізація також зруйнує концепцію «СВО», заміни якій російська пропаганда досі не запропонувала. Зрештою, це означатиме використання одного з двох крайніх аргументів, які ще залишаються в розпорядженні Росії: масової мобілізації та застосування ядерної зброї. Якщо використання цієї загрози не дасть бажаного результату, тобто реального й швидкого успіху на фронті, у Кремля залишиться лише один варіант, який за нинішніх умов не підтримають ні російське суспільство, ні Китай, ні Глобальний Південь.

Попри всі зазначені ризики, цей сценарій має середню ймовірність з огляду на попередній досвід ухвалення рішень у Кремлі та їхню часто нераціональну природу. У разі такого рішення, з урахуванням уроків першої хвилі мобілізації, новий примусовий набір, найімовірніше, намагатимуться провести у стислі терміни, не концентруючи його в найбільших містах та в регіонах із найнижчими одноразовими виплатами за контрактом. Такий підхід дасть змогу компенсувати недобір, спричинений фінансовими проблемами регіональних бюджетів, і водночас зменшити негативний медійний ефект.

СЦЕНАРІЇ МОБІЛІЗАЦІЇ

5.3 ГІБРИДНА МОБІЛІЗАЦІЯ — ВИСОКА ЙМОВІРНІСТЬ

На цьому етапі найімовірнішим сценарієм є гібридна мобілізація, яка частково поєднує два попередні сценарії. За очевидної недостатності інерційного підходу та ризиків, пов'язаних із відкритою масовою мобілізацією, російське військово-політичне керівництво, ймовірно, розглядає гібридний підхід як найбільш ефективний.

Відкрита примусова мобілізація передусім негативно вплине на сприйняття федеральної влади суспільством. Натомість підвищення обов'язкових квот для регіонів на щомісячний набір російських чоловіків до війська за одночасного збереження свободи у виборі способу залучення, через підписання контракту або примусову мобілізацію, за задумом Кремля має спрямувати невдоволення росіян на місцеву владу.

Гібридна мобілізація, тобто поєднання фінансових та інших стимулів із додатковим примусовим набором, дасть змогу посилювати тиск на фронті, водночас розтягуючи в часі негативні соціально-політичні наслідки. Такий підхід відповідає готовності Владіміра Путіна продовжувати війну протягом невизначено тривалого часу. Постійний тиск на фронті та його поступове посилення за рахунок не лише поповнення втрат, а й збільшення чисельності військового контингенту, за задумом Москви, зрештою має дати результат і дозволити досягти поставлених цілей суто військовим шляхом.

Крім того, розтягнута в часі гібридна мобілізація дасть змогу не перевантажувати систему військової підготовки та розподілу новобранців, але водночас набрати таку саму кількість особового складу, як і під час першої хвилі примусової мобілізації. Таким чином, після виборів до Державної думи варто очікувати продовження системної роботи з набору військовослужбовців за контрактом та помітного збільшення випадків примусової мобілізації.

СЦЕНАРІЇ МОБІЛІЗАЦІЇ

Усі описані сценарії важливі для короткострокового прогнозування та відповідного планування заходів у відповідь. Державна машина РФ завершує перебудову під мобілізаційну модель, яка може реалізовуватися хвилями та мати різний масштаб, від часткової до загальної. Росія зараз значно краще підготовлена до мобілізації, ніж у 2022 році, і, ймовірно, краще підготовлена, ніж будь-яка інша країна у 2026 році.

Міністерство оборони Росії вже має чітке уявлення про наявний мобілізаційний ресурс і постійно розширює можливості для отримання повнішої та актуальнішої інформації про нього. Одночасно вдосконалюються адміністративні механізми, які дають змогу примусово залучати військовозобов'язаних до виконання мобілізаційних приписів.

Водночас наведені в цьому звіті дані та аналіз підходів російської влади до мобілізації мають ще більше значення для розуміння середньо- та довгострокової перспективи. З цієї точки зору не так важливо, чи проведе Росія примусову мобілізацію цього або наступного року. Паралельно із системним обліком і контролем мобілізаційного ресурсу триває значно важливіша робота: формування нового мобілізаційного ресурсу, краще пристосованого до умов перманентної війни.

Цей процес можна визначити як військову соціалізацію. До нього залучені дошкільна, середня та вища освіта, квазігромадянське суспільство, церква, медіа, культура та інші сфери. У середньо- та довгостроковій перспективі головна мета полягає у формуванні поколінь, для яких, на відміну від нинішніх, мобілізація буде не надзвичайною, а плановою і навіть очікуваною подією.

iKap

інститут конфліктології та аналізу росії